

2014 • 11

LXVII. évfolyam • november

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Benkő Judit
Egyed Ákos
Guttman Szabolcs
Kása Zoltán
Kötő József
Péter István
Pozsony Ferenc
Székely Sebestyén
Széman Péter
Szikszai Mária

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente
Péter János

Postacím:

400015 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
Of. op. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.ro,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redacția Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 - 8693

Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok:

IDEA és GLORIA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

Tartalom

Zonda Erika: Múltból épített közös jövő 3

közösség

Nagy Éva M. Vera: Marosszéki énekes misszió 4
Virág Endre: A néptánc oktatásáról elmélkedve 7

színpad

Palocsay Kisó Kata: Bábszínház az egész világ (8.) 11

kibeszélő

Laczkó Vass Róbert: Nyitott szemmel XII., Himalája családi vállalkozásban –
3. rész. 14

enciklopédia

Szekernyés János: A hitélet és a megmaradás erős vára. 18
Vincze Zoltán: Kós Károly – előítélet és bizalom között 23

galéria

Magyarosi Imola: A brassói Incitato-kiállítás margójára 26

könyvesház

Máriás József: Túrterebes földrajzi neveinek története 28

vadrózsák

Mihály János: „Nem a ház tart meg magában, hanem Isten őriz abban...” . . . 30

Lapszámunk szerzői:

Laczkó Vass Róbert – színművész, Kolozsvár
Magyarosi Imola – művészettörténész, Sepsiszentgyörgy
Máriás József – ny. újságíró, Nyíregyháza
Mihály János – történész, Lővéte
Nagy Éva M. Vera – iskolatanár, középiskolai énektanár és karvezető, Szováta
Palocsay Kisó Kata – egyetemi adjunktus, Kolozsvár
Szekernyés János – ny. újságíró, Temesvár
Vincze Zoltán – ny. tanár, történetkutató, Kolozsvár
Virág Endre – néptáncoktató, a Kovászna Megyei Művelődési Központ szakelőadója,
Sepsiszentgyörgy
Zonda Erika – Hargita Megye Tanácsa Összetartozunk programjának vezetője

A címlapon: A marosszéki énekes misszió tagjai a Csíksomlyói kegytemplomban.
A hátsó borító felvételét László Miklós készítette. Születésének századik évfordulóján Kós
András (1914–2010) szobrászművészre emlékezünk.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megyei Tanács

Médiapartnerek:

www.szabadsag.ro
Szabadság

Paprika Rádió
Fülön csíp.
95,1 fm

Múltból épített közös jövő

Összetartozunk! – valljuk immár öt éve Hargita Megye Tanácsa közösségépítő programjának jelmondatát! Nem csak mondjuk, hanem Kovászna megyével közösen teszünk is érte, mert hisszük, hogy a tömb- és a szórványmagyarság összetartozik. Tudatosítanunk kell magunkban és egymásban, hogy sorsközösséget kell vállalnunk, egymásra vagyunk utalva a szülőföldünkön való megmaradás érdekében. Akár a családban, a testvéreknek kölcsönösen segíteniük kell egymást. Ez a segítség kölcsönös, mi is legalább annyit kapunk, mint amennyit adunk.

Közösségépítő és közösségmegtartó programjaink legfontosabb hozadéka azonban egymás újrafelfedezése. Megtanultuk, megtapasztaljuk, hogy Székelyföldön is, a Mezőségen is, no meg Moldvában is ugyanolyan magyarok élnek, mint mi, akik naponta ugyanazokkal a gondokkal szembesülnek, mint mi. Ezeket a gondokat csak együtt tudjuk eredményesen és megnyugtató módon rendezni. A Beszterce-Naszód, Temes és Krassó-Szörény megyei, valamint az aranyosszéki magyar közösségekkel való kapcsolattartás kezdetben intézmények között zajlott, közös programok révén. A legnagyobb sikernek azt tartom, hogy az együttműködés, az egymásra figyelem civil szervezetek, oktatási intézmények, egyházközségek, családok szintjére is kiterjedt, ezáltal élővé, szervessé téve a kapcsolatot, erősítve azt az érzést, amelyet programunk nevéül is választottunk: Összetartozunk.

Hargita Megye Tanácsa 2009-ben, mint az erdélyi magyarság életének egyik jelentős szervező intézménye elfogadta, hogy az erdélyi magyar szórványközösségek megmaradása és fejlődése iránt sajátos felelősséggel viseltet. Azóta is valljuk: aki szórványt épít, tömböt ment, aki tömböt épít, szórványt ment. „Székelyföld az erdélyi szórványmagyarság anyaországa. A szórványmagyarság nélkül Székelyföld félkarú óriás” – fogalmazott még a kezdet kezdetén Hargita Megye Tanácsának elnöke, aki azóta is szívügyének tekinti egymás kölcsönös támogatását.

Nem csak a múltunk, hanem a jelenünk is közös, és a jövőt is csak együtt tervezhetjük. Létszükségünk megőrizni önazonosságunkat, őseink hagyományait, táncait és énekeit, mesevilágát, hitét, kultúráját és művészetét, mindazt, ami magyarrá tesz szülőföldünkön.

Kezdeményezésünk nem állt meg a nagy egymásra találás, az egymás kölcsönös megismerése szintjén, hanem gazdag tartalommal telítették a rendezvényeket kezdeményező és szervező felek. Hogy csak párat említsek e gazdag programkínálatból: évente megtartjuk a Hagyaték népzene- és néptánc találkát, néptáncoktatás zajlik, a székelyföldi és a szórványból származó oktatók közös fórumokon vesznek részt, civil képzéseket szerveztünk, tucatnyi testvériskolai kapcsolat született, gyermekeink cserétáborokban vesznek részt. A Múlt, jelen, jövő... elnevezésű honismereti, közösségfejlesztő táborokban székelyföldi, szórványbeli és anyaországi gyermekek együtt ismerkednek Székelyföld nevezetességeivel.

Hargita és Kovászna megye tanácsainak kezdeményezésére a szórványközösségek helyzetének, problémáinak megvitatása céljából szakmai konferenciát rendeztünk Tordán 2010-ben a helyi unitárius egyházközséggel közösen. Az összmagyar szolidaritás jegyében a rá következő évben az RMDSZ nagyváradi kongresszusán november 15-ét, Bethlen Gábor születésnapját, a Magyar Szórvány Napjává nyilvánították. Az elmúlt években Déva, Brassó és Nagyenyed adott otthont az évenként megrendezett szórványkonferenciának.

Az elmúlt öt esztendő bebizonyította a székelyföldi megyék Összetartozunk közösségépítő programjának szükségességét, életképességét, azt, hogy Hargita, Beszterce-Naszód, Temes és Krassó-Szörény megye, valamint Aranyosszék magyarsága egyazon közösséget alkot, összetartozik. Kovászna megye is hasonló partnerségre lépett Szeben, Hunyad, Fehér, illetve Brassó megyével. A két székelyföldi megye támogatásával megvalósult több száz rendezvény megerősít abban, hogy a közös fellépésnek van hatása és hosszú távú haszna.

Meggyőződésem, hogy kezdeményezésünk sikerességéhez nem az anyagi háttér az elsődleges szempont, hisz lelkes csapattal, jó ötletekkel kevés pénzből is lehet nagy és remek dolgokat megvalósítani. Vagy éppen kicsiket, de azokat nagy szeretettel.

Ezen kell munkálkodnunk közös jövőnk érdekében!

Zander Erika

Nagy Éva M. Vera

Marosszéki énekes misszió

Az út, ami idáig vezetett...

Tíz éve, 2004 őszén életemet teljesen megváltoztató döntést hoztam: budapesti, szegedi, majd debreceni élet és iskolai munka után Erdélybe költöztem, hogy önkéntes tanárként missziós feladatot lássak el székelyföldi gyermekek közt.

Márton Áron halálának évében, 1980-ban, 15 évesen tíz napos erdélyi kiránduláson vettem részt elkötelezett, hívő felnőttek társaságában. Talán akkor nyílt ki először a szemem Erdély szépségeire: a hegyekre, a fenyőerdőkre, a folyóvölgyek, patakok által szabdalts gyönyörűségekre, az erődtemplomok, a székelykapuk csodálatos világára, ugyanakkor az emberek kemény, küzdelmes sorsára, csendes összefogások megtartó erejére, a hitből fakadó emberségre. Ettől kezdve visszavágytam Erdélybe...

„Boldogok, akik álmodni mernek, és álmukért kemény pénzzel fizetnek, hogy testet öltösson az emberek életében”. Suenens bíboros mondata hosszú éveken keresztül tartotta bennem a reményt, hogy a belém ültetett vágy nemcsak álmom, hanem valósággá válhat.

Néhány fontos összetevője van az útnak, mely erősítette vágyamat, és elvezetett a konkrét lépésig; ezekből táplálkozik a döntés, mely Erdélybe hozott. Az egyik rendünk lelkeségének lényegével való találkozás: a szegények szeretete és szolgálata, a missziós vállalkozás, a peremen lévőkre való odafigyelés, a „szembemenés” a fogyasztói társadalommal. Másik fontos összetevő, amiből kinőtt ez a vállalkozás, a zenei gyökér. A kecskeméti Kodály-iskolában felnevelkedve, s a Zeneakadémia karvezetés szakát elvégezve a népdal, a kóruséneklés életem fontos részévé vált. Ahányszor Erdélyben jártam, mindig megérintett az a csodálatos ősi világ, amely a népmesék, a népdalok atmoszféráját árasztja még ma is. Kultúrám gyökereire bukkantam Erdélyben, és ez egyre vonzóbbá tette a helyet. A harmadik erőteljes hatás, ami Erdélybe hozott, rendünk Kárpát-medencei múltjából ered. A Miasszonyunk Iskolanővérek (itt úgy ismerik: Notre Dame Iskolanővérek, mai nevén: Boldogasszony Iskolanővérek) magyar rendtartománya Erdélyből indult el, itt volt az első anyaházunk is, s a mai Erdély területén 19 házunk volt Trianon előtt, köztük a híres kolozsvári Mariánum, Auguszteum, temesvári, dési, aradi nagyszerű iskolák. Ez a gazdag múlt számomra jövőre szóló hívást jelentett.

Régóta emlékszem, hogy mindig megdobbant a szívem, amikor a határon túlról szóltak a hírek. Annyira bántott az a sok fájó esemény, amely a médián, szájról szájra terjedő híreken keresztül eljutott hozzám nehéz sorsokról (árvizek, diszkrimináció, szegénység, igazságtalanság, „bozgorkázás”). Egy idő után ráébredtem, ha ez engem ennyire izgat, akkor lehet, hogy dolgom lenne ezen a területen. Meddőnek tartottam

Próba a szabadban

azt a sok sopánkodást, amely a híreket kísérte. Éreztem: ha valóban fáj a hátráron túliak sorsa, akkor tennem kell értük valamit. „Olyan sokan elmentek Erdélyből Magyarországra, milyen szép is lenne, ha érkeznének pedagógusok, óvónők, tanárok Magyarországról Erdélybe...” – Bőjte Csaba testvérnek ez a mondata és példája is vonzott.

„Ha egyedül álmodik valaki, az még csak álom, de ha ketten álmodnak, az már a megvalósulás kezdete.” Czakó Gabriellában, aki kiválóan képzett, tehetséges, tapasztalt, elhivatott énektanár, rendünk Társult Tagja, társat találtam elképzeléseimhez. Hiszünk a zenei nevelés lélek mélyéig ható erejében, és szeretnénk megajándékozni az erdélyi gyermekeket Kodály Zoltán, világszerte jól ismert magyar zenepedagógus eszméinek újjáélesztésével. Szakmai és emberi egyetértésben, Istenben bízva indítottuk el zenés misszióinkat.

Tíz éve, 2004 nyarán létrehoztuk alapítványunkat, melynek neve: Erdélyi Tündérváros Alapítvány Hátrányos Helyzetű Gyermekekért, szeptemberben pedig, Kis-boldogasszony napján kiköltöztünk a Maros megyei Szovátára.

Mit csinálunk?

A tíz év alatt tanítottunk iskolai keretben, iskolán kívül, plébániákon, árvaházban, óvodában. Szováta mellett hét felső-nyárádmonti falu gyermekeit értük el (Nyárádrémete, Nyárádköszvényes, Mikháza, Deményháza, Ehed, Székelyhodos, Jobbágytelke). A zenetanítás

egyfajta „ürügy” a közösségépítésre, a gyermekek és a fiatalok összegyűjtésére, nevelésére, képzésére. A gyermekek mellett a családokhoz is igyekszünk utat találni, és segíteni, ahol szükséges. A felnövő tanítványok már egyetemisták, próbáljuk további útjukat is kísérni.

Az évek során létrejött a Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkar. Aki hűségesen jár a próbákra, az a kórustag, s a rendszeres képzés hatására valóban azzá is válik. A kórus úgy működik, hogy hétköznap délutánonként kijárunk a falvakba, szólamp próbákat, csoportos órákat tartunk, hétvégén közös próbára szedjük össze a gyermekeket változó helyszíneken, iskolai szünetekben pedig kórustáborokat szervezünk. Ezek a táborok az intenzív nevelés, képzés alkalmi, önkéntes egyetemisták és tanárok segítségével hol lelki gyakorlatlaltal, hol angolnyelv-tanulással, hol a magyar kultúra különböző területeivel egészül ki a zenei képzés. Kézművesség, sport, tánc ház mindig kelléke a táboroknak. Sokat utazunk a gyermekekkel, a sok közös élmény, az élményszerű tanulás szívet-lelket, elmét nyitogató hatása, úgy hisszük, kitörölhetetlen. Erdély és Magyarország sok-sok táján jártunk már, fesztiválokon, ünnepségeken, emellett az évek alatt Európa több országába elvittük a székelység jó hírét: Olaszországban, Szlovéniában, Ausztriában, Németországban, Svájcban énekelünk. Európai nemzetközi és világversenyeken szerepeltek növendékeink

sikerrel: 2012-ben első helyezést értünk el a Bécsben megrendezett Summa cum Laude Nemzetközi Kórusversenyen egy új-zélandi leánnyal közösen a treble choir kategóriában; két alkalommal a komlói Kodály Zoltán Nemzetközi Gyermekkar Fesztiválon egyházzene

...amikor kihirdették az eredményt, s a zsűfólásig megtelt hangversenyterem felállva a székelyruhás gyerekeknek tapsolt, sírtunk és nevtünk örömmünkben.

kategória első helyezését hoztuk el, közönség- és különdíjakkal csupa-csuppa zeneiskolás kórusokkal versenyezve (2010 és 2013). Goriziában, Olaszországban rangos nemzetközi versenyen két bronz minősítést szereztünk, különdíjat 2011-ben. Legutóbbi nagy örömmünk a 2014 nyarán Svájcban, Neuchâtelben, Európa egyik legigényesebb kórusversenyén kapott első díjunk volt. Már a meghívást is nagy ajándéknak tekintettük, de amikor kihirdették az eredményt, s a zsűfólásig megtelt hangversenyterem felállva a székelyruhás gyerekeknek tapsolt, sírtunk és nevtünk örömmünkben. A díjazottak kivétel nélkül fővárosokból érkezett kórusok voltak: Párizs, Helsinki, Buenos Aires, Budapest – s mellettük a mi kis falusi kórusunk. A gyermekek megtanulták belőle, hogy szorgalommal, odaadó minőségi munkával nem hátrányos helyzetüként, nem kisebbségiként kell megélniük magukat a nagyvilágban, hanem lehetőségek nyílnak számukra. A világ minden tájáról érkezett kórusok és a svájci közönség számára nem volt kérdés, hogy létezik Erdélyben egy közösség, amely magyarul énekel, magyarul gondolkodik s a legmagasabb minőséget képviseli. Ezért járunk kórusversenyre, hogy megmutassuk a világnak az erdélyi magyarság életerejét, kultúráját, intelligenciáját és hitét. A kis Nyárádmonti gyermekeknek is életre szóló tapasztalat, hogy mennyire szeretik őket a világ minden táján, nemcsak a Kárpát-medencében. A gyermekek kedvesek, jól neveltek, szerények, szófogadók, igazi gyermekek – ez pedig a nyugati világ számára valódi kuriózum!

A Neuchâtel-i várban

Jobbágytelkiek virága

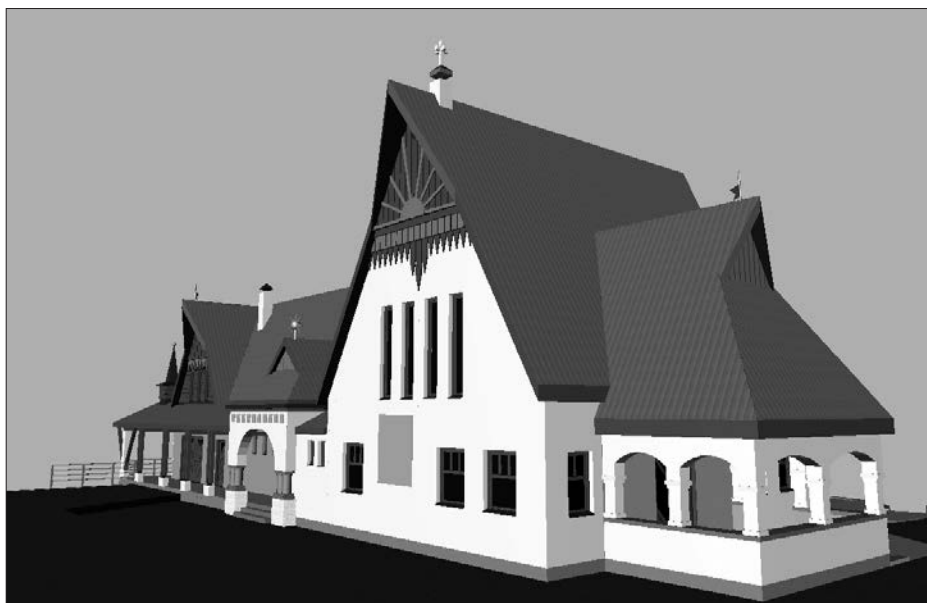
Életem nagy ajándéka, hogy egy év-tizede együtt dolgozhatok Czakó Gabival, aki lánglelkű, sugárzó egyéniségű, karizmatikus zenepedagógus. A gyermekek barátja, aki állandó személyes odafordulással, minden kicsi embernek személyre szóló, a személyiség mélyét megérintő szeretettel, kiváló érzéssel ráérez arra a pontra, ahol a gyermekből a legjobb, a legtöbb tud előjönni. Óriási fantáziát lát minden gyermekben, a legelesettebben, a legelhagyottabban, s határtalan bizalmával csodát teremt velük. Mindenkit biztat, bátorít, lelkesít. Keze alatt pillanatról pillanatra csoda születik. Mi is az ő titka? A legmagasabb művészi színvonal az ő belülről táplálkozó vezérfonala, s a gyermekekből is ezt csalogatja elő végtelen szeretettel, kedvességgel, humorral, fantáziával. Állandóan az élmény légkörében, inspiráltan tartja a gyermekközösség lelkét. A muzsika, ami megszületik nevelésének hatására, szeretetből születő érzékeny muzsikálás, puha, tiszta éneklés, a megérintett lélek hajladozása. Az énekkari munka alapja a bizalom, az odaadás, a közös lelkesedés.

A sok élmény és siker mellett el kell mondanunk, hogy számunkra a legmeghatározóbb tapasztalat mégis az, hogy befogadást találtunk itt, Szovátán, a Felső-Nyárárdmenti falvakban és Erdélyben. Megajándékozottak lettünk. Hogy miből áll az ajándék? Kedvességből, segítőkészségből, jó szándékból, hálából, közös reményekből. Sokan bíznak bennünk, várnak tőlünk.

Ez bátorít minket, hogy továbblépjünk. A falusi vándortanítóságot megtartva intézményesülünk, házat építünk a jövő számára, mely már itt toporog. Szeretnénk a kórusnak egy saját kuckót, felnövő tanítványainknak, hűséges önkénteseinknek munkahelyet, jövőbeli lehetőségeket teremteni. A szülők, a pedagógusok is várnak tőlünk. Újabb nővérek érkeznének felfedeztetni a műveltség újabb területeit. Álmodunk egy olyan házat, amely a kodályi eszme otthona, a műveltség és lelkiség összekapcsolódásának helye, a gyermekek mellett a fiatalok, felnőttek számára is kulturális lelkiségi

központ. A gyulafehérvári római katolikus érsekségtől kaptak a Boldogszony Iskolanővérek egy csodálatos, 1,6 hektáros telket Szovátán, a város feletti hegyoldalon. A telken már épül a ház. A Kárpát-medencei népfőiskolai hálózat tagjaként szeretnénk majd működtetni. Sokan mellettünk állnak, segítenek minket, helyiek és távolabbiak. A jövő szervesen alakul. Minden lépés, amit ma megteszünk, már a jövő felé alakítja az utat.

Tíz reményteli tavaszt, tíz kemény szovátai telet, tíz kalanddús nyarat, tíz sokszínű Nyárárd-menti őszt éltünk meg itt, Erdélyben, a hagyományok, a szépségek, az emberség földjén. Számmunkra a csoda mindennapi valósággá vált: az összetartozás evidenciája, a történelemből táplálkozó remény, a küzdelemből forrászó jóság tapasztalata. Számomra a „tündérgert” ez: szabadon, örömmel, játszva kultúrát teremteni, a növekedést választani, közösségben átélni az élet jó dolgait, a harmónia születését, a táncházat nyári estében, a mikházi templom hűvösében barátoknak reneszánsz muzsikát játszani, a cserépkályha duruzsolása mellett terveket szőni, székely ruhásan, elementárisan énekelve járni a világot, reményt adni a magyaroknak, sárban, esőben, jégben, hóban határaink átlépését megtapasztalni. Hálás vagyok, hogy alkotó módon élhetek, beépítve mindazt, amit értéknek tartok. Hálás vagyok azért, hogy a természet, a valóság közelében élhetek, hogy őszinte emberi érzések vesznek körül. Hálás vagyok, hogy Isten eszköze lehetek, hogy Erdélyben lehetek iskolanővér.

A Mariánnum-Tündérgert lelkiségi és kulturális központ (Kodály Zoltán Népfőiskola) látványterve

Virág Endre |

A néptánc oktatásáról elmélkedve

„Aki tud táncolni, az egy élményember”

Fodor Mihály „Jakab”, visai néptáncos adatközlő

...a néptáncot élővé kell tenni, hogy ne csupán színpadi produkciót tanuljanak, hanem elérjük, hogy a néptánc a gyermekek életformájának részévé váljon.

Szűk 30 éve, 1985-ben kerültem kapcsolatba a néptáncsal, valójában egy közösséghez való tartozás szándéka által vezérelve. Akkor egy másik történelmi időszakot írtunk. Az akkori rendszer nem szimpatizált ezzel a „mozgalommal”, és a megtűrt vagy a tiltott tevékenységek listáján szereplő dolgok jóval varázslatosabbnak tűntek. Azóta a néptánc életem meghatározó része lett, olyannyira, hogy műkedvelőből hivatásos táncos lettem. A kilencvenes évek elején kezdtem néptáncot tanítani, akkor azt hittem, meg tudom váltani a világot. Azóta másképpen látom a valóságot. Abban viszont kitartok, hogy a néptánc csodákra képes a művelői között, és egy jól sikerült táncos összeállítás a közönséget is el tudja varázsolni. Az utóbbit talán csak egy kis időre, a gyakorlóit viszont egy egész életre.

A Kovászna Megyei Művelődési Központ szakelőadójaként néptáncsal és

néptáncoktatással foglalkozom a munkaidőmben és szabadidőmben egyaránt. Olyan sokat kaptam és kapok mind a mai napig ettől a kultúrától, hogy úgy érzem, ezt meg kell osztanom másokkal is, fel kell hívnom a figyelmet a még meglévő értékekre és a bennük rejlő rengeteg szórakozási, ismerkedési, szépérzékfejlesztő lehetőségre.

A néptáncoktatás lényegéről

Fontosnak tartom, hogy a magyar néptánc és népi kultúra iránti érdeklődést elmélyítsem a gyermekekben, fiatalokban. A táncokon keresztül ismerjék meg hagyományainkat, a magyar néptáncait, a táncok lépésanyagát, énekeit, jellegzetességeit, stílusát. „Népet csak egészében lehet megismerni, a nép dalát is csak az érti meg igazán, aki ismeri szokásait, ruházatát, ételét...” (Kodály Zoltán)

Véleményem szerint a néptáncot élővé kell tenni a gyermekek számára, hogy ne csupán koreografált színpadi produkciót tanuljanak, hanem elérjük, hogy a néptánc a gyermekek életformájának részévé váljon. Természetesen ez most nehezebb, mert régen, amikor még organikus élete volt a népi szokásoknak, megvolt és élt a jeles napok sorozata. Akkor mindenki tudta, hogy milyen például a farsangi bál, a betlehemezés, de ma ez teljesen másként működik.

Tisztában vagyok azzal, hogy nehéz táncpróbákra hívni, és hosszabb ideig meg is tartani a gyermekeket, hiszen ma nem divatos a néptánc, ahogy a népzenehallgatás sem. Ma egy kamaszgyermeket nagyon sok külső hatás ér, és kevesen látják értelmét a néptáncolásnak. Nehéz ezért motivációt találni.

A közelmúltban a gyermekek végkiemerülésig játszottak mondókák kíséretében az óvodák és iskolák udvarán.

Borospataka, 2014. augusztus 7. A Szárlábúak Ifjúsági Néptáncgyűttes. Virág Imola felvétele

Elevenen él emlékezetemben néhány olyan eset, amikor a játékokat a tanítóinktól tanultuk, néha ők is beálltak a körbe, együtt énekeltek velünk, és vidáman repült el a „tízperc”. Mostani fejemmel azt is tudom, hogy ezek a játékok jól elősegítik az összerendezett mozgást, fejlesztik a ritmusérzékét, közvetve pedig segítik az olvasás, az írás és a többi tárgy tanulását is.

Régen az embereket nem kellett tanítani táncolni, mert tudtak, egyszerűen belenőttek a hagyományba. A televízió elterjedéséig (1960), sőt az 1980-as évek végéig Romániában a szórakozási lehetőségek száma a mai kínálatához képest meglehetősen szűk volt. A közös munkavégzésen (kaláka, fonó), hétvégi vagy esti beszélgetéseken, különböző társasjátékokon (kártya és sakk) kívül elsősorban a hétvégi táncalkalmak voltak fontosak e tekintetben. A fiatalság számára ez szinte az egyedüli lehetőség volt a szórakozásra és a társasági életre. Ugyanakkor az ünnepi rituálékban fontos szerepet játszott a tánc, a zene és az ének. Ennek a fényében a táncstudás rendkívül fontos volt, ma a gyermekeknek már ezen a téren nincs, amit ellesniük a szüleiktől. A néptáncoktatók ezt a hiányt próbálják betölteni, de az a gond, hogy sokan csak a „végterméket” akarják látni. Értem ez alatt a színpadi fellépést, hiszen az oktatóktól legtöbbször a szülők is, a tanárok is gyors eredményt várnak. Az a gond, hogy a tanárok sokszor nem tudják felmérni a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő táncos tananyagot, s olyan elvárásokat támasztanak, amelyek az adott korosztályban megvalósíthatatlanok. Pedig a gyermekeket úgy kell nevelni, hogy a játékon keresztül juttassuk őket a tánc élményéhez!

...óvodákban nem szabadna táncot tanítani (itt nem csak a néptáncra gondolok, hiszen már tudok társastáncoktatásról is!), annál inkább népi játékokat, énekeket.

Tapasztaltam már negatív előítéletet a táncsal kapcsolatban, és ezt jó lenne kiiktatni. Van rá példa, hogy olyanok állítanak táncot színpadra, akik nem értenek hozzá. A néző éppen ezért azt nem élvezzi, sőt unja: látja, hogy

Borospataka, 2014. augusztus 8. A Százlábúak Ifjúsági Néptáncgyűttes és a Százlábacsók Gyermekek Néptáncgyűttes közös tábora. Virág Endre felvétele

sz szenvednek a fellépők, és az a képzet alakul ki benne, hogy ilyen a néptánc, főleg akkor, ha először lát ilyet. Ebben az esetben biztosak lehetünk, hogy ez a néző nem küldi majd néptáncolni a gyermekét.

A megoldás az, hogy a népi játékok, táncok tanításánál vegyük figyelembe a gyermekek nemét, korát, érdeklődési körét, a helyet, ahol a játékot, a táncot, az éneket tanítjuk, ugyanis néptáncot tanítani sokféleképpen és sok helyen lehet, például óvodákban, iskolákban, táborokban, táncházban, együttesekben stb.

Néptánc az óvodában?

Véleményem szerint óvodákban nem szabadna táncot tanítani (itt nem csak a néptáncra gondolok, hiszen már tudok társastáncoktatásról is!), annál inkább népi játékokat, énekeket. Óvodásoknak esetleg ismeretterjesztő „táncházat” lehet tartani, ahol a zenéről, a viseletekről, a népszokásokról is mesélnek a gyermekeknek, népi hangszereket mutatnak be úgy, hogy az számukra is érthető és élvezetes legyen.

Nagyon fontos lenne a szülőket felvilágosítani arról, miért is jó az, ha az óvodában csak játszanak a gyermekek. A játék a zenei, a táncos és a beszélt anyanyelv elsajátításának egyik fontos eszköze. A mozgás, a ritmusos mozgás, a tánc, a játék életszükséglet, bizonyos korig a gyermeknek szinte egész világát betölti. Sajátos módon alakítja magához a felnőttvilágot, fő tevékenysége az állandó utánzás, átfarmálás, így teljes az élete. Kodály Zoltán ezt írja *A magyar*

népzene tára előszavában: „... a nevelő nem lehet el a játékok beható ismerete nélkül. Szomorú gyermekkorra nyomait holtáig viseli, aki úgy nőtt föl, hogy nem volt része bennük. Annak nincs sürgősebb teendője, mint utólag megtanulni, beleélni magát, mert e nélkül nem férkőzik a gyermek lelkéhez.”

A mozgásos játékok rendszeres beiktatása, a nagymozgások és a beszéd fejlesztése minden pedagógus elsődleges feladata. Sajnos a népzene, néptánc oktatásához a tanárok nem kapnak néptáncpedagógus képzést. Sok jóindulatú tanító persze próbálkozik néptánc-tanítással az óvodákban, főleg azért, mert a szülők is inkább a szereplésre várnak. Fontos hangsúlyoznom, hogy sok táncoktató is azért helyezi előtérbe a fellépéseket, mert így nevelték őket. Húsz-harminc évvel ezelőtt én is a ko-reográfus, a fellépések, a külföldi utazások csábító búvőkörében nőttem fel. Kevesen értik meg igazán, milyen jótékony hatással lehet a néptánc a gyermek mindennapjaira az élete minden területén, de csak úgy, ha lépésről lépésre van adagolva, mint ahogyan az ábécét is tanulják majd az iskolában. Megjegyzem, hogy az óvodás gyermekek többségénél még a mozgáskoordinációjuk (nagymozgás, finommanipuláció), beszéd, magatartás-szocializáció) sincs teljesen kifejlődve. Óvodákban viszont jól képzett tanítók el tudják „vetni” a magot a gyermekek fülébe, lábába. Ez a mag ezúttal csak a népi játékokról és a népi énekekről szól. A népi gyermekjátékokban nagyon sokszor előfordul, hogy az egyik gyermek látszólag

Réty, 2014. július 3. Kézműves és néptánc-tábor táncoktatóknak (pedagógusoknak).
Both Zsuzsa és Both Jocó módszertant és táncokat tanítottak. Virág Endre felvétele

„kilátástalan” helyzetbe kerül, mondjuk, amikor már mindenki fogóvá válik és mindenki őt akarja elkapni. Benne viszont mégsem az fogalmazódik meg, hogy feladja és kimegy, hanem az utolsó pillanatig benne van az a remény, hogy nem fogják elkapni. A népmeséink is ilyenek: van bennük egy életút, amely nehéz, de a hősnek eszébe sem jut, hogy feladja, és végül eléri, amit szeretne. Ezért lenne fontos, hogy a gyermekek életének része lehessen a játék és a néptánc.

Néptánc az iskolában

Néptáncot egyre több iskolában kezdenek tanítani. Ez kényes téma, hiszen iskoláinkban hivatalosan nincs néptáncoktatás, legfeljebb opcionálisan. A szülők, a tanárok, az iskolák vezetői sok esetben támogatják ezt a „mozgalmat”, ami önmagában véve jó. A gond az, hogy vannak, akik szakértelem nélkül tanítanak. Igaz, hogy azok mennek oktatni, akiknek közük van a néptánc-mozgalomhoz (pl. tánc házas, műkedvelő vagy hivatásos táncos), lehet, hogy jó táncudó, de az még nem biztos, hogy jó táncoktató is. A magyarországi iskolákban alkalmaznak egy jó oktatási modellt (1990-től alaptantervben van a néptáncoktatás), amit példának lehetne venni itt, Erdélyben is, ott viszont követelmény, hogy Táncművészeti Főiskolát végzett néptánc-pedagógusok tanítsanak. Romániában sajnos, nincs olyan főiskola vagy egyetem, ahol táncpedagógiai szakot tanítanak. Ezért eléggé lehetetlen helyzet alakult ki, hiszen van egy jó példa, de nem

lehet használni, mert formailag meg kell felelni a hivatalos román oktatási rendszernek. Felismerve ezt a hiányt, a Kovászna Megyei Művelődési Központ keretében évente szervezek tábort pedagógusoknak, meghívott oktatókkal. Az oktatás pedig nem feltétlenül az anyag elmélyítéséről szól, hanem a tanítási módszer elsajátításáról mind a népi játékok, mind a néptáncpedagógia, a drámajátékok és a kézműves foglalkozások terén.

Iskolákban, opcionális órákon magam is tanítok. Ahol elvállaltam, ott tisztáztam a szülőkkel és az iskolai vezetőséggel, hogy elemi osztályokban

Néptáncot egyre több iskolában kezdenek tanítani. Ez kényes téma, hiszen iskoláinkban hivatalosan nincs néptáncoktatás, legfeljebb opcionálisan. A szülők, a tanárok, az iskolák vezetői sok esetben támogatják ezt a „mozgalmat”, ami önmagában véve jó.

nem az a célom, hogy hamar megtanítsak bizonyos táncokat, hanem az, hogy a gyermekeket megtanítsam mozogni, megszerettessem a táncot, és nem utolsósorban a népi hagyományokról, jeles napokról, ünnepekről beszéljek nekik.

Próbák előtt mindig elkezdek azon gondolkodni, hogy mit, hogyan oktasak, vagyis mi mi után következzen, hiszen mindig megvan annak a lehetősége, hogy akár hibázok is. Nagyon sok pedagógus, táncoktató életéből hiányzik az, hogy felvállalja a hibázás lehetőségét. Van rá eset, hogy kigondolunk egy folyamatot, de „nem jön be” a gyermekeknek, nem lehet letáncolni, mert hát épp olyan nap van, ezért változtatni kell rajta. És itt lép be a kreativitás: tudjunk

Perkő, 2014. június 14. Gyermek és Ifjúsági Néptáncgyűjtések Találkozója. Vargyasi Levente felvétele

változtatni, esetleg hagyjuk akkor a gyermekeket alkotni, teremteni.

Tisztában vagyok azzal, hogy sokan gondolkodnak hozzám hasonlóan, de bizonyos okok miatt nem tudnak kitörni az adott keretek közül. Azt azonban nyomatékositánám, hogy a népi játékok és a néptáncoktatás nem csupán a mozgás fejlesztése és az ismeretanyag átadása, hanem egészséges közösségek kialakulásának lehetőségét rejtik magukban.

Mindenki szeretne valahová tartozni. Azt hiszem, nem nagyon létezik olyan gyermek, aki ne vágya arra, hogy tartozhasson valahová. Egy családba, egy közösségbe. Még a legszívetlebbek, a legkülöncebbek is szeretnének olyan körbe tartozni, ahol elfogadják őket. A néptánc csoport, adott esetben egy együttes kiváló hely, hogy a képességeiket próbára tegyék, és ugyanakkor jó lehetőség, hogy egy közösség részesei legyenek, miközben szokásokat, kultúrákat ismerhetnek meg. A néptánc csoportokban, az együttesekben már más az elvárás, hiszen oda általában olyanok járnak, akik már megízlelték a tánc, a zene szépségét. Tőlük többet lehet, és többet is kell elvárni.

**Akár egy, a néptánc iránt
érdeklődő átlagember is
egyszerűen bemehet oda,
hogy jól érezze magát,
vagy táncot tanuljon.
Ez így van rendjén.**

Néptáncolás együttesben

Sepsiszentgyörgyön 2006 őszén indítottunk egy tánc csoportot Százlábú néven, ahová akkor negyven gyermek jelentkezett. Azóta a három nemzedékre duzzadt csoport létszáma ma meghaladja a 150 aktív tagot. Külön korosztályonként (7–10, 11–15, 16–18 év közöttiek) hetente két alkalommal próbálunk.

A kis csoportban (Százlábacsák Gyermek Néptánc együttes) elsősorban a gyermekek ritmusérzékét, zenéhez való alkalmazkodását, térforma- és stílusérzékét, vizuális memóriáját, koncentráció képességét, fizikai állóképességét kezdjük fejleszteni. A gyermekeknek nem a táncot kell először megtanítani, hanem hogy szívüket, lelküket megnyissák. Ebből a jó csapatszellemből, az együvé tartozás élményéből következik minden más eredmény.

Perkő, 2014. június 14. Gyermek és Ifjúsági Néptánc együttesek Találkozója. Vargyasi Levente felvétele

A középső csoportban (Százlábúak Ifjúsági Néptánc együttes) igyekszünk a gyermekekkel megismertetni a hagyományos népi játékokat, a néptáncokat és azok variációs lehetőségeit, a táncokhoz kapcsolódó énekeket, zenei kíséretet, a három dialektus tánc típusait, táncrendjét.

A nagyobb csapatnak (Százlábú Néptánc együttes) a próbáin fontos szerepet játszik a tánc színpadi megjelenítése is, amely egyrészt a művészi megtapasztalás élményét nyújtja a tanulóknak, másrészt a nagyközönség számára is hozzáférhetővé teszi a táncos hagyományainkat.

A Százlábú Néptánc együttes mindhárom korosztályában a kulturális értékek közvetítése nem elsősorban a képességek függvénye, hanem a képességek fejlesztésének lehetséges színtere. Lehetővé teszi mindenki számára – beleértve a kisebbségeket, valamint a hátrányos helyzetű gyermekeket is – az önkifejezés és azonosulás esztétikai útjának elérését, segítve ezzel a személyes kreativitás kibontakozását és az egyéniség fejlődését.

Egy néptánc csoportban a „táncos” gyermek meglehetősen sokrétű tudásanyagot (motívumkincs, előadói stílus, önmagára, táncos párjára és környezetére való odafigyelés stb.) kell elsajátítania a táncos szocializáció során. A jó táncos egyéniség beéréséhez azonban rengeteg odafigyelés, gondolkodás, gyakorlás és idő szükséges. A befektetett energiámmennyiséget nem lehet megspórolni, viszont akinek megadatik, hogy ilyen közösségekbe járjon, megtanulja a kitartást, az önfegyelmet,

betekintést nyer a magyar népi kultúrába, és nem utolsósorban szép közösségi életet élhet, melynek a kapcsolatai egész életen át tarthatnak.

Az együtteseken kívül lehetőség van tánc házakban is gyakorolni a „megtanultakat”. Akár egy, a néptánc iránt érdeklődő átlagember is egyszerűen bemehet oda, hogy jól érezze magát, vagy táncot tanuljon. Ez így van rendjén. A tánc házaknak elsősorban a közösségi élménye volt erős, azóta ez is sok helyen átalakult, ugyanis tánc házakban az ügyesebb táncosok (műkedvelők és profik egyaránt) néha túlságosan is dominálják a táncos parkettet, ezáltal sajnos, szelektálódni kezdett az oda járók sora. Így kezd elveszni a lényege az egész mozgalomnak, hiszen a tánc háznak kisközösségi tevékenységnek kellene lennie, ahol mindenki úgy táncolhat, ahogyan tud, s ahol a közösségen van a lényeg, nem a táncos produkciókon.

**...a tánc háznak
kisközösségi
tevékenységnek kellene
lennie, ahol mindenki úgy
táncolhat, ahogyan tud,
s ahol a közösségen van
a lényeg, nem a táncos
produkciókon.**

Palocsay Kisó Kata

Bábszínház az egész világ (8.)

A kesztyűs bábu

Népszerű és kedvelt

Annyit tud, mint a benne lévő kéz

Tárgyasít, nem utánoz

„A báb jelenlétét fellelték az emberi történelem legősibb idejétől, gyakorlatilag a világ minden táján megjelent, ahol az emberek társadalmat alkottak(...) A legkülönbözőbb módon alkalmazták: temetési rítusokban, mint áldozati adományt, mágikus praktikákban, mint rontás tárgyát, jóslásban, jövőmondó gyakorlatban beavató eszközként. A szent tárgy isteneket képviselt a kultuszokban vagy a vallási ceremóniáknál. Később részt vett a szent történetekben, illusztrálta a nagy vallási misztériumokat. Végül profán színházi eszközzé vált. Évszázadokon keresztül

közönsége meghatározott körében népszerű és kultivált volt, s fejlődése az egyes korok eszmeváltozásait tükrözi” – írja Roland Schohn *A bábszínház sajátosságai, pszichikai hatása a nézőre és a bábszínészre* című tanulmányában. Schohn megfogalmazásában a bábu az emberi testet és mozgást elvont formában képezi le. Művének egyik fő gondolata szerint a bábu legkiemelkedőbb vonása a stilizáltság, hiszen akár kesztyűs bábu, akár marionett vagy síkbábu, soha nem az embert utánozza, hanem tárgyasítja, kivetíti a belső tartalmakat, érzéseket, gondolatokat. Minden bábtípus másképpen képes erre. Szűkebben mért kultúrtérségünkben a huszonegyedik század elején a bábu fogalma legtöbb felnőtt és kisgyerek számára egyet jelent a kesztyűs bábuval. Manapság ez a legismertebb, leggyakrabban használt bábtechnika. A kesztyűs bábu – másik nevén zsák-bábu – fizikai tulajdonságait meghatározza az emberi kéz formája. Feje nagy a rövid karjaihoz, kis testéhez képest. Ettől groteszk, vicces és szeretni való. Rögtön mozdul, eleven, gyors váltásokra képes és energikus, hiszen kesztyűként simul a kézre. Karjai rövidek, de ha szükséges, akkor biztonságosan tudnak érinteni, hiszen a bábos ujjá közvetlenül érzi mihez nyúl, mit fog meg, mennyire szorítja bábja a tárgyakat. Az sem gond, ha a bábu befejezetlen, és csak egy kis szoknya vagy egy szoknyaszerű nadrág a „zsák” szája, amelybe a bábos karja van beledugva. Jól mozgatva olyan, mintha a bábu két lábon járna, mi több odaképzeltük a hiányzó lábfejeket is.

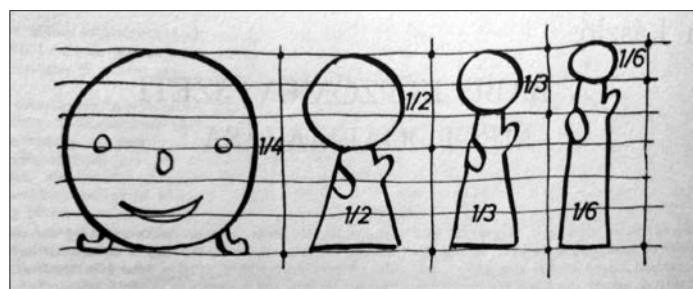

Mazsola és Manócska

A kesztyűs bábunak lába is lehet, akár a bábos alkarját fedő zsák előtt a derékhoz varrva, ezeket a bábos meglendíti, és azok saját tehetetlenségük folytán mozdulnak. Ha úgy vannak megszerkesztve, akkor a bábos másik kezével segít be, ujjaira húzza, hogy kalimpáljanak, rúgjanak, nyújtózzanak, vagy kucorogjanak. Ha a lábacskákat nem használjuk folyamatosan, akkor meglepetésként bukkannak elő, amikor a bábu leül, lefekszik, bukfenchezik, kézállásba áll. Ilyenkor a bábos két csuklója illeszkedik, és a két kéz egyszerre dolgozik: egyikén a bábu felsőteste, másikon a kis nadrág a lábacskákkal, melyek ha eltűnnek a szemünk elől, akkor alig várjuk, hogy ismét megleljenek. Kicsit olyan, mint első játékaink egyike, a Kukucsi játék. A kendő alatt ott a játszótársunk arca, mégis, ha le van takarva, a játékszabály szerint nem létezik. Ha lehúzza a kendőt, ott a meglepetés, kikukucska, a viszontlátás és a meglepetés öröme játékká változtatja a találkozást. Egy ilyen előbukkanó lábacskának is mindig lehet örülni! Főleg akkor, ha működik, azaz ügyes, eleven és szinkronban mozog a felsőtesttel. Ha mozgása stilizált, nem utánozza, hanem újraalkotja a már ismert mozdulatokat a saját lehetősége szerint. Ha irreális, felnagyított, néha hiányos, de mindig pontos és belső tartalommal rendelkező mozdulatsorokat végez.

A kesztyűs bábu önálló élete

A kesztyűs bábu szerencsésebb helyzetben van, ha konkrétan le van választva a bábos testéről, és nem lóg a levegőben. A leválasztáshoz nem kell feltétlenül egy paraván, elég egy ruhaszárító kötél is, ami csak bejelöli a határt bábos és bábja között, hiszen a kesztyűs bábu sikeres életre keltésének nem feltétele a bábos elrejtése. A paraván vagy más díszletelem viszont segíti a bábút, hogy le tudjon válni az őt mozgató bábosról, külön lény illúzióját keltve. Az osztályteremben bábozó tanító néni, tanító bácsi, ha bábját magasra tartva „lógatja” a levegőben, nem tudja annyira sikeresen a bábjáról irányítani a figyelmet, mint amikor a mellkasa előtt keresztbe tett bal keze mögül játszana vele, vagy a térdére ültetné, és ott mozgatná. Abban a pillanatban, hogy a bal kéz vagy a térd díszletelemmé válik, ezek hiába a bábos testének a részei, mégis elválasztják a bábút mozgatójától, és külön „lényként” kelhet életre.

A zsákbábu fejének arányítása (Bálon László: A bábu képzőművészeti megfogalmazása)

Ha a feje búbjától a kis lábujjáig ugyanaz a gondolat és érzés vezérli a kesztyűs bábút, akkor minden porcikájában eleven lesz. A nagy ívű mozdulatok úgy sajátjai, mint a legapróbb rezdülések. Annyit tud, mint a benne lévő kéz: gyöngéd, harmonikus, erős, agresszív, temperamentumos, gyors, lassú, kíváncsi, fáradt stb. Minél érzékenyebb és kifejezőbb, minél több mozdulatra képes egy kéz, annál gazdagabb kifejezőereje van egy kesztyűs bábunak. A kínai kesztyűs bábosok keze szinte emberfeletti mozdulatokra képes. Mutató és középső ujjukkal angol-spárgáznak, és tökéletesen képesek

Minél érzékenyebb és kifejezőbb, minél több mozdulatra képes egy kéz, annál gazdagabb kifejezőereje van egy kesztyűs bábunak.

függetleníteni egymástól ujjuk mozdulatait. Az ő kezük és egy hétköznapi ember keze közti különbség olyan, mint egy olimpiai bajnok talajtornász és egy alig moccanó, napi tíz óra ülőmunkát végző, sportként maximum keresztretjtvényt oldó irodai munkás teste között.

Ám annak a bábosnak, aki kesztyűs bábval dolgozik, nem csak a kezét kell állandóan „edzenie”. Valljuk be, jól esne, ha azért fordulna könnyebben a bábos fele a bábu, mert arra húz a szíve, de az igazság az, hogy egyszerűen csak kényelmesebb befelé mozdulni, mint kifelé. Egy nehézkes, körülményesen és késve reagáló bábos test lehorgonyozhatja, vagy ok nélkül feszültté teheti a kis bábtestet. Ez pedig nem történhet meg. Bárhova mozdul, bármit tesz a bábu, a kesztyűs bábút mozgató bábos teste ugyanolyan könnyedén mozog, és változik, mint a bábja. Ezt tudják és művelik a bábu életében hívó, és a játékba belefeledkező gyerekek, és azok a felnőttek, akik erre még emlékeznek. Ha kesztyűs bábút húzunk kezünkre, hagyjuk, felejtse el saját testünk, gondolataink, érzéseink korlátait. Bízunk rá magunkat: kizárólag csak nyerhetünk egy ilyen kalandból.

A tenyérrel érez, az ujjbeggyel lát

A kesztyűs bábu tekintete az ujjbegyekbe koncentrálódik. Ezért ha a bábu jól van megépítve, akkor nagyon biztonságosan lehet irányítani, hiszen a bábos úgy érzi, mintha az ujjbegyeivel látna. A kesztyűs bábu átveszi a kéz puhaságát, keménységét, feszességét vagy lágyságát. A bábos tenyerében és kézfejében lévő izmok a bábu légző izmai. Ők veszik a levegőt, ha a bábu szuszog. Ha piheg, akkor a pihegésnek megfelelő felületi légzéshez moccannak a kéz izmai, a rekeszlégzésért vagy egy mélyebb sóhajért megdolgozik a kéz. A légzés, a tekintet kapu a bábu és a világ között. A bábos keze szó szerint kinyílik belégzéskor, energikussá válik, majd összehúscukódik, elernyed a kilégzéskor. A bábos keze kíváncsivá válik, a tekintetet irányító ujjbegyek, mint valami csápok ráfordulnak arra, amit/akit éppen meglát a bábu, vagy akinek kinyílik, felajánlva a tekintetét. Jelen van, befogad, megnyílik, amikor lát, és bezár, elszigetelődik, elutasít, ha elfordul, ha nem létesít szemkontaktust.

A kesztyűs bábu energiaközpontja a tenyér közepe. Oda koncentrálódik a bábos testéből áttevődött energia, amely szétárad az ujjakba, a tenyér és a kézfej izmaiba vagy akár a bábos csuklójába, amely valójában a bábu csípője. Billen jobbra-balra, csavarodik, hajlong, dől és megmerevedik, ha szükséges. A bábu fenéke a kézfej csuklólégződése.

A bábu fejét nagyon sokféleképpen készíthetjük el. Lehet kitömött rongyfej vagy faragott fej. Papírmásával is burkolhatjuk a fejet, gipsz negatívba rétegezzük a ragasztott papírseleleteket, vagy nyomjuk a purhabot. Bármilyen technikával készítjük, soha ne feledkezzünk meg arról, hogy a bábuval játszunk, mozgatjuk, és ilyenkor ütődik, súrlódik, összenyomódhat. Alaposan, és biztonságosan minőségi alapanyagokat használva készítsük el a bábu alkotóelemeit.

A fejbe egy, két, három ujjunkat tehetjük be, attól függ, hogy milyen a bábu alakja, és milyen mozgásokra kell képesnek lennie. Az egyik legegyszerűbben elkészíthető bábu, a zokni-bábu esetében, a félpár zoknit felhúzzuk kezünkre

úgy, hogy a három középső ujj a zokni fejében van, a hüvelyk és a kisujj a két kar. A másik félpár zokninak levágjuk a lábfejét, és ráhúzzuk a kezünkön lévő „testre”. A két anyag között kitéjük a zoknifejeket, így kialakítjuk a fejet is, de a bábuban lévő ujjak is kényelmesen fekszenek a rugalmas anyagban. Bármit varrunk, ragasztunk vagy módosítunk a bábun, folyamatosan a kezünkön tartjuk, mozgassuk, és figyeljük működik-e, kényelmes-e, kifejező-e. Ha nem tudunk dönteni, egy vagy két ujjal mozgassuk a bábu fejét, akkor gondoljunk arra, hogy ha két ujjunk van a fejében, akkor a két ujj előre-hátra mozgásával a nyak külön forgatja a fejet, egy ujjal a fejben a bábu farkasnyakú.

Dönthetünk úgy is, hogy nincs benne az ujjunk a bábu fejében, hanem egyszerűbb-bonyolultabb, hosszabb, rövidebb fogantyúval mozgatjuk, amely vagy a mutató- és középső ujjunk között mozog, vagy a tenyerünkbe illeszkedik, vagy precíz kis mechanikai szerkezetként irányítja a fej különböző részeit. Tehát egy szabály van: hogy tudjuk, mit akarunk elérni a bábuval, és annak függvényében hozzuk meg döntéseinket. Hiszen, ha világítania kell a fejnek, akkor átlátszóra készítjük, és belehelyezünk egy fényforrást. Ha nagyon megviseli a fejet a játék, akkor a papírmásra ráhúzzuk védőréteget egy réteg ragasztós gézt, majd alapozzuk egy gumírozott felülettel. Nincs olyan anyag, amit a bábkészítő bábos ne tudna felhasználni! Az építkezési anyagok közül majdnem mindenik alkalmas az alapszerkezetek és a festések, ragasztások, illesztések kivitelezéséhez. A hulladékok, csomagolóanyagok, régi ruhák, kalapok, cipők stb. mind félkész alapanyagok lehetnek, melyekkel munkát, időt takaríthatunk meg. A már létező tulajdonságaik ihletadóak, ötletes megoldások forrásai lehetnek.

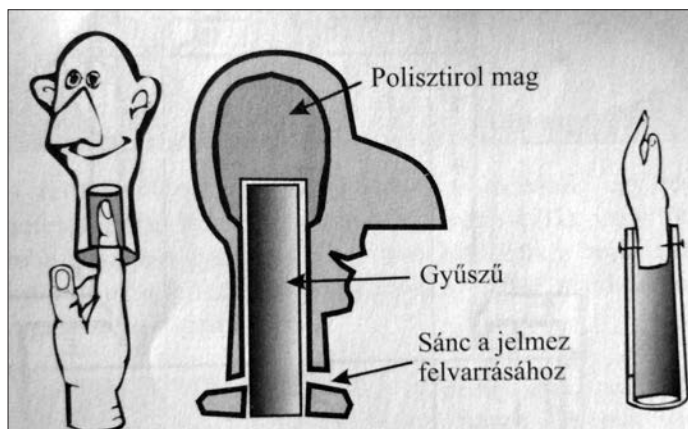
Minél mozgékonyabb, annál elevenebb

A kesztyűs bábu két karja közül az egyik mindig a hüvelykujj. Ez az ujjunk ügyes, mozgékony, önálló. A kisujj sokkal gyengébb, ügyetlenebb, és a bábozáshoz kevésbé szokott kezét görcsösen lemerevíti a behajlított gyűrűs ujj. Ezért belophatjuk a gyűrűs ujját a kicsi mellé. Így erősebb lesz a bábu karja, könnyebben fog, manipulál, és felszabadultabb, rugalmasabb marad az egész bábu. A kesztyűs bábu teste egy kívülről láthatatlan kesztyű. Ez a bábos kezének a méretei szerint van kiszabva rugalmas, lehetőleg pamut anyagból. Ehhez rögzül a fejből kiálló gyűszű, és esetleg a másik két gyűszű, amely a két kézfejet tartja, esetleg a karokat meghosszabbítja. A gyűszűkhöz a természetes, rugalmas, nedvszívó, és feltétlenül tartásos anyagok a legalkalmasabbak. A vastag filc, régi kalapok anyaga, amelyet esetleg érdemes összevarrni egy vékony bőrrel. A filc marad a kézzel kapcsolatban, mert kellemesebb a tapintása, a bőr lesz kívül, mert szívósabb anyag, jobban és tartósabban lehet ragasztani, varrni. Használhatunk karton gyűszűt is, de az hamar tönkremegy, kevésbé rugalmas és kényelmes.

A bábu fejét ne varrjuk hozzá körben a bábtesthez. Csak a nyak két oldalán illesszük a testhez, hagyjunk minél több mozgáslehetőséget, szabadságot a kéznek. Ha a kéz húzza maga után a testet, akkor illúzióromboló látvány születik: bábút a „saját teste” korlátozza a mozgásban, és a benne levő eleven kéz, mintha szenvedne a ráncoló, feszülő anyagok alatt. A bábu ruhája is kényelmes kell, hogy legyen. Minél több a mozgó elem, minél nagyobb a mozgáslehetősége a bábu testrészeinek, annál elevenebb a bábunk. Lehet eleven a haj, bajusz, fül, pocak, kebel, fenék, szoknya, pelerin stb. Hagyjuk a bábút alkotó alapanyagokat szabadon, és saját lehetőségeik szerint reagálni a kéz

Kesztyűs bábu (Cristian Pepino: Az animációs színház technikája)

A gyűszűkkel irányított bábu (Cristian Pepino: Az animációs színház technikája)

impulzusaira. Így gazdagabb összehatást érünk el, izgalmasabban mozog a bábunk.

Nincs olyan tárgy, olyan alapanyag (nyersanyag), ami nem használható a bábészítésben, éppen ezért érdekes alkotói folyamat az alapanyag (nyersanyagból), és a tárgyak tulajdonságaiból kiindulva elkészíteni bábunkat, de ugyanolyan izgalmas előbb elképzelni, megtervezni a bábút, majd megkeresni, felfedezni a hozzá alkalmas anyagokat. Ne feledkezzünk meg, hogy a bábuk is mind egyediek (kivéve természetesen a sorozatgyártásban készületeket), ezért ne általában „egy” tündért, manót vagy királylányt készítsünk, hanem konkrétan azt, akinek fizikai tulajdonságai utalnak a személyiségére. Ez a személyiség nem azáltal lesz befejezett és kiteljesedett, mert bábészítéskor ennek minden jegyét kifaragtuk, ráragasztottuk, rávarrtuk, ráfestettük a bábu testére. Hagyjuk, hogy a mozgás, az anyagok reakciója a mozgásra és a néző fantáziája fejezze be a bábút.

Laczkó Vass Róbert

Nyitott szemmel XII. Himalája családi vállalkozásban

3. rész

...megfogadtam:
ha visszamegyek,
mindenképpen
megveszek
egy szőnyeget
az asszonytól.

A túrázás fogalmáról mindannyiunknak más-más jut az eszébe: könnyedén teljesíthető kirándulás, városnéző gyalogtúra, természetjárás – vagy éppen alpesi környezetben zajló, bakan-csot és állóképességet egyaránt próbára tevő magashegyi túra. Ez utóbbinak hódol a kolozsvári Bánhegyesy-család, amelynek valamennyi tagja kipróbálta már magát a hegyoldalak peremén vezető útvonalakon, párkányszerű ösvényeken, sziklákat kerülgetve, hogy a meredek emelkedőkön felkapaszkodva semmihez sem fogható élményekkel gazdagodjanak a „vékony levegőn”. Apával és lányával, Bánhegyesy Csabával és Bánhegyesy Nóra Orsolyával egy kötet formájában is lapozgatható túranapló kapcsán fejtettük meg a magashegyi kalandozások rejtelmét, az EMKE Györkös Mányi Albert Emlékházában 2013 februárjában folytatott beszélgetésünk alkalmával.

Szőnyegárus Phale-ban

Laczkó Vass Róbert: Fogyasztói társadalom polgárai lévén, a civilizációról elsősorban kényelmi szempontok szerint elmélkedünk. Pedig a még mutatóban lévő, hagyományos ázsiai közösségeket, ezen belül a tibeti kultúrtáj hegylakóit azért is érdemes testközelből, két-három ezer méteres tengerszint feletti magasságon megismerni, mert például a szó szoros értelmében vett családi tűzhely körül tüsténkedő, vagy éppen egy kézi szövőszéken babráló tibeti asszony látványa sajátosan egyedülálló élmény lehet...

Bánhegyesy Csaba: Ez valóban izgalmas látvány. Már egészen fönt, úgy 3500 méter környékén egy buddhista családdal törtünk be megpihenni, ebédelni. Szőnyeget készítettek kézi szövőszéken. Szerettük volna megvásárolni az éppen készülő darabot, mert hangulatos motívumokban pompázott, és elérhető volt az ára, nagyjából ötven eurónyi összegnek megfelelő. Úgy sejtettük, hogy egy héten belül, mire visszatérünk, el is készül a szőnyeg, mi pedig magunkkal vihetjük. Végül a dologból nem lett semmi: a szőnyeg ugyan elkészült, ám a zsákjainkban már semminek sem jutott hely, zsákon kívül cipelni pedig egyrészt kellemetlen, másrészt a szőnyegre nézve kártékony lett volna. Sajnáltuk otthagyni, de megfogadtam: ha visszamegyek, mindenképpen megveszek egy szőnyeget az asszonytól.

LVR: Játszom a gondolattal, hogy itt-ott, faluhelyen Erdélyben is kátognak még a régi szövőszékeink, a mesterséget akár el is tanulhatnánk a nagymamáinktól. Érez odafent az ember egyfajta belső kényszert, hogy meséljen ezeknek az embereknek arról, kicsoda, honnan jött és melyek azok a kapcsolódási pontok, amelyek összekötnek bennünket? Egyáltalán: érdekelné a nepáli hegylakókat, hogy él egy „furcsa törzs” a Kárpát-medencében,

A Kancsendzönga Környezetvédelmi Övezet kapujában

ahol időnként – a Gyimesekben például – a Himalájának is becsületére való kemény fagyok tudnak lenni, és ez a „fursza törzs” mi vagyunk, Ázsiából nyugatra szakadt magyarok?

BCs: Hiszed vagy sem, ahol mi jártunk, ott előttünk legalább tizenöt évig egyetlen magyar sem járt. Adódik a kérdés: honnan tudjuk ezt ilyen pontosan? Nos, mikor beléptünk a környezetvédelmi övezetbe – vagy bármely más, ellenőrzött területre –, minden alkalommal elkérték az igazolványainkat, engedélyeinket, és bejegyezték az adatainkat egy kis füzetkébe. Mondhatnánk: regisztráltak minket. Útvonalanként számos ellenőrző pont van, ez pedig azért is jó, mert ha közben eltűnik valaki, követni tudják, merre járt és hol látták utoljára, hol kellene keresni. Túravonalunk utolsó, legmagasabban fekvő checkpoint-jánál egy tizenöt éve ott szolgáló szakemberrel találkoztunk, aki elmondta, hogy magyar útlevelet még sohasem látott. Innen tudtuk meg, hogy milyen ritka madarak vagyunk mi arrafelé. Persze magyaráztuk is, amikor kapcsolatba kerültük a helybeliekkel vagy az arrafele túrázókkal, kik vagyunk, honnan jövünk, néha még azzal az alaki hasonlósággal is eljátszadottunk, ami a magyar és a nepáli magar népnevek között fennáll. (A magyarok Nepál lakosságának mintegy hét százalékát kitevő, mongoloid jellegű népcsoport, a legnagyobb őshonos nepáli etnikum. A kétmillió lélekszámú közösség kevesebb, mint fele beszéli a magyar nyelvet, amely a nepáli Tribhuvan Egyetem nyelvészprofesszora, Dr. Madhav Prasad Pokharel szerint mintegy 16 százalékos hasonlóságot mutat a magyar nyelvvel – L. V. R.) Meglehet, hogy rokonok vagyunk, hiszen bő ezer éve még ázsiai nemzet voltunk, aztán csángáltunk csak el Európába.

Útvonalanként számos ellenőrző pont van, ez pedig azért is jó, mert ha közben eltűnik valaki, követni tudják, merre járt és hol látták utoljára, hol kellene keresni.

LVR: Hittek is nektek?

BCs: Arról őket kellene megkérdezni. Magam sem igazán hiszem az ilyesmit, ám a lehetőséget nem lehet kizárni.

LVR: Az utolsó ellenőrző pont nyilván a célállomás közeledtét jelzi...

BCs: Lhonak – mert így nevezik a táborhelyet, ahonnan a vakmerőbbek ezen az útvonalon a Kancsendzönga meghódítására indulnak – csodálatos hely. A pásztorok házikóin kívül 4700 méteren már csak a lenyűgöző látvány fogad. Innen kapaszkodtunk föl 5100 méteres magasságba. Csekély, 400 méternyi a szintkülönbség, amely idehaza mondjuk a Feleki-tetőre való másfél órás gyalogtúrát jelentené. Ott viszont a körülmények sokkal szélsőségesebbek: a levegő nagyon ritka, feleannyi oxigénnel, mint amennyihez hozzászoktunk. Egyszerűen alig lehet menni. Számolni kellett azzal is, hogy a pásztorcsalád, amely szállással kínált és megosztotta velünk a reggelijét, nem szolgálhatott mással, mint campával, azaz forró vízzel felöntött árpaliszttal.

LVR: Himalája puliszkája?

Bánhegyessy Nóra Orsolya: Pontosan. Be kellett vakolni a szánkba. Nagyjából olyan íze lehet, mint a homoknak, de nincs egyéb. Megettük, finom volt, amennyire lehetett, és az ebből nyert energiával kapaszkodtunk fel három-négy óra alatt az alaptáborig, amelynek Pang Pema a neve. Tovább nem is merészkedtünk, hiszen itt elfogy az ösvény. Az alpinisták innen kezdik a táborok építését, itt kezdődik az extrém.

LVR: Nem fölösleges teher ilyen körülmények között a fényképezőgép? Hiszen annyian, annyiszor megörökítették már ezt a vidéket!

BNO: Szó sincs róla. Külön élmény lefényképezni a csúcsokat a maguk természetes valóságában, olyannak, amilyenek csak mi látjuk őket. Mindegyik „egyéniességgel” bír: a Chang Himal recézett csúcs, a Kirat Chulinak sátor-teteje, a Kancsendzönga nagy tömbjének viszont gorilla-képe van, míg a Nepál-csúcs horizontján, az égen túl ott rejtőzik Tibet.

LVR: Mihez kezd az ember 5140 méteres tengerszint feletti magasságban?

BNO: Eszébe sem jut, hogy kezdeni kellene valamit. Több ott az ég, mint a levegő. Úgy éreztem, mintha megállt – vagy inkább eltűnt volna az idő.

BCs: Bevallom, én elérzékenyültem. Megöleltem a társaimat, és könnybe lábadt a szemem, hiszen elértük a célunkat. Nem volt könnyű felkapaszkodni, szusszantunk hát egy kicsit. Ebéd helyett megettünk egy-egy zacskós levest, amit a fent lévő egy szál embertől vásároltunk, majd elindultunk visszafele.

LVR: Zacskós levesért mentetek a Kancsendzöngára?

BCs: Magasabban már aligha fogok enni bármit is, de zacskós levesért is megéri! Minden beszélgetés, természetfilm, fénykép vagy könyv a témáról csak halvány kópiája lehet annak, amit mi magunk tapasztaltunk. Soha senki ne elégedjen meg a fényképekkel és a könyvekkel, hanem szedje szépen a sátorfáját és a túrabakancsát, kapaszkodjon fel, és lásson a saját szemével. Sem szó, sem kép nem elég ahhoz, amit odafent át lehet élni.

LVR: Ekkora lelkesedéssel akár tovább is mehettetek volna. Nem azért alaptábor az alaptábor, hogy az legyen a kiindulópont?

BCs: Nem kísért engem a csúcstámadás lehetősége. Az én helyem nem a halálzónában van, eszem ágában sincs, hogy kimenjek az élettérből. A csúcstámadás olyan, mint az orosz rulett: elindulsz, és vagy visszajössz, vagy nem. Orosz hegemászó mesélte 2007-ben – az Annapurnáról ereszkedtünk lefele –, hogy tízen voltak fent az Everesten, amikor jött egy lavina, és nyolcat közülük végleg elsodort. Azzal illusztrálta a történetét, hogy megmutatta néhány maradék ujját, ami nem fagyott le akkor. Ilyen kihívást nem hiszem, hogy vállalnia kell az embernek. Az alpinizmus 7000 méter fölött játéka az étellel. Van benne sport, van benne szépség és izgalom,

ám annyira ki vagy szolgáltatva az elemek szeszélyének, hogy az egésznek elvesz a varázsa. Van egy alpinista mondat: neked kell vigyáznod magadra, mert a hegy nem fog vigyázni rád. Ez hatványozottan így van a nyolcezreken: az életével játszik, aki oda fölmegey.

LVR: Érezted bárminek is a hiányát odafent?

BCs: A család másik fele hiányzott. Annyira túlárads az élmény, hogy szinte kívántam megosztani a szeretteimmel, de sem a feleségem, sem a fiam nem lehettek ott. Az első műholdas telefonkapcsolás lehetősége kétnapi távolságra volt tőlünk, de csodának éreztem azt is, amikor beszélhettem végre Kolozsavárral.

LVR: Közismert az evangéliumi történet az Úr színéváltosáról. Péter apostolnak annyira jó volt a magas hegyen, hogy rögtön ott leszárt az volt. Parafrazissal élve kérdezem: építenél házat odafönt?

BCs: Úgy fordítanám le magamnak a kérdést, hogy élnék-e ott szívesen? Talán igen, ismerek is holland férfiakat, akik nepáli hölgyet vettek feleségül, így odahonosodtak. Ebben is van kalandvágy: letelepedni és ott ragadni. Lehet vállalni azt az életmódot is. Szintén az Annapurnán történt: két hete voltunk már bent a vadonban, amikor egy menedékházban a kezembe került egy francia folyóirat. Ki volt képes odáig felcipelni, nem tudom. Valamilyen autócsoport reklámozta benne. Hát nem örültség ez az Annapurnán? Megszokni a bakancsot, a hátizsákot és a természet szeszélyeit, aztán egy folyóiratban szembesülni azzal, mennyire abszurd is tud lenni a „civilizáció”: rohanás a sok semmiért, fölösleges vásárt, csillogásért, mindenért, ami odahaza annyira természetesnek tűnik. A tibeti kultúra tisztasága rendkívül vonzó.

LVR: Ugyanilyen vonzóknak tűnik a túravonalak tisztasága is? A serpák mostanában sokat panaszkodnak a feleszemetelt nyolcezrekről. Mennyivel másabb a helyzet négy-ötezer méteren?

BNO: A szemét inkább az alsóbb szinteken probléma, gyakran kifejezetten kellemetlen a látvány. A magashegyi, tibeti falvakban azonban már sokkal rendezettebb és tisztább is minden.

Tibeti konyhaszerszámok

LVR: Szomorú dolog lejönni?

BCs: Egy kicsit igen: miután elértük a célt, visszafele kezdett pörögni minden. Fiziológiai szempontból persze nagy megkönnyebbülés volt lefele jönni, száz-kétszáz méterenként javult az erőnlétünk, egyre mélyebben tudtunk lélegezni, a növekvő oxigén-koncentrációval egyenes arányban lett úrrá rajtunk egyfajta eufórikus állapot.

LVR: Nyugat-Bengált hogyan kapcsoljátok bele a történetbe?

BCs: Szervezési malőrnek köszönhetjük, hogy átruccantunk Dardzsilingbe. Katmanduból nem sikerült repülőjegyet váltanunk Delhibe sem előzőleg, sem pedig helyben. Így nem maradt más választásunk, mint úgy szervezni meg a lefele vezető gyalogtúrát, hogy átgyalogolhassunk Indiába. Dardzsiling viszonylag közel esik az indiai-nepáli határhoz, semmi okunk nem volt kihagyni. Budapesten persze már indulás előtt beszereztük az indiai vízumot.

Magashegyi panoráma – Lhonak

LVR: India északi csücskében mi változik Nepálhoz képest?

BCs: Alig valami. Szikkim, India legkisebb szövetségi állama viszonylag gyéren lakott, szintén a Himalája területén fekszik. Sziliguri viszont már nyugat-bengáli város, innen délre húzódik az a 60 kilométer széles korridor, amely Nepált és Bangladesht elválasztja egymástól, Szikkimet és Dardzsilinget pedig összeköti Indiával. Ez már a kerék birodalma, tele motorbiciklivel, autóbusszokkal, gépkocsikkal. Zsúfolt és poros volt minden, azonnal érezni lehetett, hogy síkvidékre értünk, és hirtelen sajnálni kezdtük a magunk mögött hagyott gyönyörű hegyvidéket. Ennek ellenére – és minden nyomorával együtt – India csodálatos, színes forgatag, gyalog talán még szebb lehet.

LVR: Dardzsiling indiai léptékkal mérve jelentéktelen hegyvidéki település, egy India és Nepál határvidékén gyalogtúrázó magyar számára viszont kötelező megállóhely.

BCs: Természetesen. Kőrösi Csoma Sándor életművéről és utazásairól mindenki szívesen olvas már gyerekkorában, illeik róla megemlékezni, hiszen hazánkfia volt, ha pedig csak 80 kilométernyire vagyunk Dardzsilingtől, akkor el is kell oda menni! Szép, tiszta, kellemes üdülőváros, brit koloniál típusú építkezéssel. Mindenképpen szebb, tisztább és vonzóbb, mint Katmandu.

LVR: Nekünk, magyaroknak az a kényszerképzetünk, hogy Kőrösi Csomáról világszerte tudják, honnan jött és mivel járult hozzá az egyetemes kultúrához. Ez koránt sincs így. Dardzsiling azonban egy Marosvásárhely méretű kisváros, ott akár számon is tarthatják, hogy ki nyugszik az angol temetőben, állítólag ő az első nyugati bodhiszattva...

BCs: Dardzsilingben vonatjegyet vásárolni nagy kaland, ám meglepő volt, hogy ugyanabban a jegyirodában gondolkodás nélkül útba igazítottak, mikor afelől érdeklődtünk, hogy merre van a brit keresztény temető, ahol a magyar tibetológus, Kőrösi Csoma Sándor nyugszik. Nem volt nehéz megtalálni: könnyű sétányira volt a város főterétől. Maga a

Kőrösi Csoma Sándor sírjánál Dardzsilingben

síremlék annyira közel van a főúthoz, hogy kívülről is látni lehet. A sírok többsége nagyon elhanyagolt állapotban van, de a temetőt senki sem bántja, a Kőrösi-síremléket pedig becsben tartják és gondozzák. A temető gondnokai különböző emlékkönyveket is elővettek, ahová bejegyezhattük a nevünket.

Dardzsilingben vonatjegyet vásárolni nagy kaland, ám meglepő volt, hogy ugyanabban a jegyirodában gondolkodás nélkül útba igazítottak, mikor afelől érdeklődtünk, merre van a brit keresztény temető, ahol a magyar tibetológus, Kőrösi Csoma Sándor nyugszik.

LVR: Dardzsilingből másfél napig tart a vonatozás Delhi-be. Lehet élvezni a tizenötmillió nagyváros nevezetességét egy ilyen fárasztó zötykölődés után?

BCs: Két és fél napot tölthettünk Delhiben, és ez éppen elegendő volt, hogy megszeressük Indiát. Jólesett az ott élő emberek közt lenni: szinte sugárik belőlük is, környezetükből is az a hatalmas kulturális örökség, ami Indiára jellemző. Külön élmény volt Mahatma Gandhi gondolatairól és hitvallásáról a helyszínen elmélkedni, hiszen az erőszakmentes ellenállási mozgalom története, Gandhi cselekedetei ifjúkori olvasmányaim közé tartoztak. Azóta, ha tehetem, dokumentumfilmet és úti filmet is szívesebben nézek Indiáról.

BNO: Egyszerre sokat és keveset láttunk Delhiből. Emlékezetes például a Mahatma Gandhi által avatott hindu templom, a Lakshmi Narayan vagy a bahái vallás indiai központi szentélye, a Lótusz-templom. Az India-kapu tulajdonképpen egy diadalív, amely az első világháborúban és más háborúkban elpusztult, brit zászló alatt szolgáló indiai katonák névsorát jeleníti meg, a Vörös Erőd pedig egy erődkomplexum, amely a Mogul Birodalom központja volt egykor.

LVR: A tibeti szőnyeg színeinek, motívumainak, amelyet a hegyen hagytatok, bizonyára más örül azóta, de mégsem tértek haza üres kézzel. Milyen apróságok, tárgyi emlékek férnek össze azzal az egyedülálló élménnyel, amit egy magashegyi túra jelent a világ tetejének peremvidékén?

BNO: Leginkább a rituális tárgyak nyűgöztek le: egy különösen szép hangú csengő és egy tibeti selyemsál, amelyet a kísérőnk a tisztelet jeléül a nyakunkba akasztott, amikor elköszöntünk tőle, továbbá egy kis kezi imamalom, amelyet a buddhisták imádság közben pörgetnek, mindig a Nap járásával megegyező irányba, vagyis balról jobbra, hogy a benne lévő papírtekerésre nyomtatott szent szöveg, az Om Mani Padme Hum folyton duruzsoljon. A mani mantrát egyébként folyamatosan hallani lehet a tibeti településeken. De hoztunk imazászlócskát is, amelynek minden libbenése egy-egy imádságot jelent.

BCs: A Himalája szeles hegyvidékén sosem hal el az imádság. Ha csúcsok árnyékában jár az ember, ahol az átkelés egy-egy hágón már komoly megpróbáltatást jelent, és tonnaszám lát a sziklákra kifeszített imazászlókat lengeni, akkor elakad a szava.

LVR: Hogyan születik egy útinapló, miként válik belőle útikönyv és miért éppen Namasztéé... a címe?

BNO: Minden olyan csodálatosnak tűnt, hogy féltettem elfelejteni. Már a hegyen írogatni kezdtem, később nézegettem a fényképeimet, és mindenképpen rögzíteni akartam az élményeimet. Könyv azért lett belőle, mert szerettem volna, ha rájönnek az olvasók, mi mindent lehet átélni egy ilyen utazás, magashegyi túra alkalmával. Kedvcsinálónak szántam, ezért írtam bele mindent, amit érdekesnek találtam, és mindenkinek ajánlom, aki tiszteli és szereti a természetet, kedveli a tőlünk távol eső népek kultúráját. Útközben sok emberrel találkoztunk, akik összetették a kezüket, a homlokuk elé emelték, meghajoltak és egy hosszú „namaszté”-val üdvözöltek, ami olyasmit jelent, hogy „Köszöntöm tebened az Istent!” Mi is így cselekedtünk, és annyira megszerettem ezt a köszöntési formulát, hogy végül ez lett a könyvemnek a címe. Namasztéé... hogy szép hosszsan kicsengjen!

Indiai anyácska – Delhi. Bánhegyesy Nóra Orsolya felvételei

A hitélet és a megmaradás erős vára

175 éves a temesvári evangélikus templom

A

2014-es esztendőben Temesvár ágostai hitvallású evangélikus közössége temploma felszentelésének 175. évfordulója megünneplésének keretében további két kerek jubileumot köszöntött: 190 esztendeje alakították meg a Béga-parti város lutheránusai és kálvinistái „egyesült evangelico-reformata eklézsiájukat”, jelenlegi lelkészük, Kovács Zsombor tiszteletes pedig pontosan két évtizede szolgálja az evangélikus gyülekezetet.

A hitújítás kezdeti korszakában, a 16. század első felében a történelmi Magyarország alvidéke, a Temesköz, valamint katonai és közigazgatási központja, Temesvár a protestantizmus előretolt bástyájává vált. Dél-keleti irányban a Szörényi hegyek képezték – nem csak magyarországi, hanem európai viszonylatban is – azt a szélső határt, ameddig a Luther Márton és a nyomába lépett reformátorok hitelvei, radikális eszméi eljutottak, fogékony talajra leltek, komolyabb visszhangot keltve gyökeret is vertek. A tájegységen hatalmas birtokokkal rendelkező Brandenburi György örgróf, valamint a Tegedy, Patócsy, Csáki, Jaksics, Mágócsi, Nadányi és Massai családok tagjai, illetve a temesi ispáni és temesvári várkapitányi tisztet viselő Pertényi Péter, Török Bálint és Petrovics Péter voltak a Marostól délre elterülő országrészben a hitújítás legbuzgóbb hívei. Ők voltak anyagi és eszmei támogatói, nem egyszer erőszakos terjesztői. Temesvár erődített vára – amelynek falai között protestáns iskolát létesített és működtetett Szegedi Kiss István – Buda eleste után 11 évvel, 1552. július 27-én került az oszmán hódítók kezére, akik aztán 164 évig uralták az ejalet-központtá „rangosított” települést és az ország déli részét.

A Temesköz magyar lakossága részben elmenekült, részben kipuштult a

hódoltság több mint másfél évszázada alatt. A nyugati rítusú keresztény hitélet is lassacskán összezsugorodott, elhamvadt, jószerivel meg is szűnt a Maros és az Al-Duna közén. A félhold uralmát a 18. század elején az osztrák hadaknak sikerült kemény harcok árán megtörniük. Temesvárra 1716. október 13-án vonult be az Eugen von Savoya herceg vezette császári armádia, Habsburg-gyarmattá, Bécsből kommandírozott és irányított „kincstári birtokká” változtatta a meghódított tartományt, amelynek nevét önkényesen, történelmietlenül *Bánátra* változtatták. A korábbi magyar földesurak leszármazottainak nem szolgáltatták vissza jogos örökségüket, családi birtokaikat. A tejhatalmú főparancsnok, Eugen von Savoya herceg rendelkezésben tiltotta meg, hogy a császárvárosból kormányzott területre kurucok és protestánsok költözzenek. Az Osztrák Birodalom németesítő politikáját

A hitújítás kezdeti korszakában, a 16. század első felében a történelmi Magyarország alvidéke, a Temesköz, valamint katonai és közigazgatási központja, Temesvár a protestantizmus előretolt bástyájává vált.

A templom külső képe

előmozdító szigorú parancsával lényegében napjainkig hatóan megszabta, befolyásolta és meghatározta a provincia nemzetiségi és felekezeti összetételét.

Évtizedek múltán, a Temesi Bánság területének visszacsatolása Magyarországhoz s a vármegye-rendszer 1779-es visszaállítása, illetve a „kalapos király”, a felvilágosodással ideig-óráig rokonszenvező II. József 1781. október 25-én kiadott „türelmi rendelete” tette lehetővé a protestánsok újbóli megtelepedését a Maros és az Al-Duna közén. Lutheránus és református hivatalnokok, iparosok és napszámások kezdtek lassan beszivárogni, majd fokozatosan gyarapodni a Vauban-típusú új téglavár falai között is, akik a lieblingi lutheránus anyaegyház fiújává szerveződve vetették meg szervezett hitéletük alapjait. Két évtizeden át, 1804-től 1824-ig, amikor a lieblingi evangélikus lelkész Temesvárra látogatott, vagy esetleg más protestáns pap vetődött a Bánság fővárosába, a katonai kórház egyik termében gyűltek össze az ágostai és a helvét hitfelekezethez tartozó temesváriak, valamint a Bánság fővárosában szolgáló protestáns katonák Isten igéjének meghallgatására. Összefogva, egységbe tömörülve a lutheránusok és a kálvinisták 1824. november 28-án alakították meg a Béga-parti város „egyesült protestáns eklézsiáját”.

A kezdet éveiben, a korábban az Arad vármegyei Fazekasvarsándon szolgáló Simon Sámuel lelkészi működésének időszakában az istentiszteleteket egy, a belvárosban bérelt házban tartották, amely egyúttal a papnak is hajlékot nyújtott. Hosszabb távra a kényszer szülte, átmeneti megoldást sem a gyülekezet, sem a lelkész, sem pedig az egyházi főhatóságok nem tartották üdvösnek és célravezetőnek. Valójában már az eklézsia megalakulásának legelső pillanatától elkezdődött a gyűjtés, az adakozás a templomépítési alapra. Komoly gondot okozott a templom, a papi lak és az iskola felépítésre alkalmas telek megszerzése a katonai és polgári épületekkel megrakott belváros területén. Sikertelen instanciázások, kérvényezések után a fiatal egyházközség „a maga tulajdon pénzén” – ezüstben „lepengetett” 781 forint 10 krajcáron – vásárolt 1828-ban három szomszédos házhelyet a vár belterületén a Terézia-bástyája közelében.

A temesvári evangelico-reformata egyesült eklézsia híveinek maroknyi közössége 1831-ben 280 lutheránusból és 54 reformátusból állott. A telekvásárlást

követően az egyháztagok haladéktalanul hozzáláttak a legszükségesebb egyházi épületek falainak fölhúzásához. A Hilt Nándor pesti műépítész és Glatz János aradi mérnök tervezte templom alapkövének ünnepélyes letétele 1831. május 5-én volt.

A Palikutsevny-féle házban kialakított imateremben Johann Hermann lieblingi evangélikus pap tartott rövid szertartást, amelyen a templomi énekeket a római katolikus püspöki székesegyház kórusa szólaltatta meg Joseph Kratochwill vezényletével. A megjelentek ünnepi menetben vonultak az építőtelepre. A dómtemplom elől haladó énekkarát a protestáns iskola tanulóifjúsága követte, majd tizenkét lelkész s az egyházi élőljárók kíséretében Simon Sámuel szarvasi evangélikus főesperes vitte a dobozba helyezett alapkövet, amelybe latin, német és magyar nyelven metszettek be a Szántó János kurátor megfogalmazta szöveget. A lelkészek és a temesvári protestáns egyházközség előljárói nyomában haladt báró Prónay Albert a békés-bánáti evangélikus esperesség világi főfelügyelője, a temesvári katonai parancsnokság magas rangú tisztjei, a római katolikus és a nem egyesült görögkeleti papság, Temes vármegye rendei, a királyi kamara bánsági főtisztviselői, Temesvár szabad királyi város képviselőtestülete. Több száz katona és civil zárta a sort. A vártöltés közelében elterülő építőtelepen az alkalomhoz illő ünnepi beszédek hangzottak el, amelyek között a római katolikus püspöki székesegyház kórusa fúvós hangszerek kíséretével emelkedett hangvételű, ünnepi dalokat adott elő. A népes sokaság, a nagy számban összegyűlt hívek, vendégek és érdeklődők előtt református részről a debelyácsi lelkész,

A lelkész és az egyházközség presbitériuma összehangolt erőfeszítései, lankadatlan fáradozásai eredményeként kerültek sorra tető alá a temesvári egyesült evangelico-reformata eklézsia épületei a belváros napkeleti peremén.

A 175 éves templom oltárképe

Keszthelyi Sándor tartott a keresztyén templom, iskola és közösség jelentőségét, rendeltetését és „fölötte szükséges voltát” méltató, érzékletesen kidomborító beszédet. Németül Simon Sámuel, békés-bánáti evangélikus főesperes, szlovákul pedig Haan János békéscsabai evangélikus lelkész prédikált. Az ünnepségen résztvevő lelkészek segédletével Simon Sámuel főesperes elhelyezte és megáldotta az alapkövet. A jelenlevők mély megilletődöttséggel, fokozott figyelemmel nézték végig, amint a követ a tíz láb mély és a kilenc láb széles fundamentum falába illesztette.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett az építkezési munkálatok folyamatosságának biztosításában, a szükséges anyagi eszközök előteremtésében és fölhajtásában az egyesült evangelico-reformata gyülekezet fiatal, rendkívül ambíciós és tevékeny papja, Karner Vilmos, aki 1830-ban 26 esztendőskorában került a protestáns hívek meghívására Temesvárra, ahol az első pillanattól kezdve megnyerte s kerek három évtizeden át, 1860. február 2-án bekövetkezett haláláig, töretlenül meg is őrizte híveinek rokonszenvét és ragaszkodó szeretetét.

A lelkész és az egyházközség presbitériuma összehangolt erőfeszítései, lankadatlan fáradozásai eredményeként kerültek sorra tető alá a temesvári egyesült evangelico-reformata eklézsia épületei a belváros napkeleti peremén. A paplakot s a falai közt kiképzett imatermet 1832. november 4-én fejezték be és avatták fel. Németül Simon Sámuel szarvasi lutheránus főesperes és Karner Vilmos temesvári lelkész prédikált,

s mivel a református papságot senki sem képviselte az ünnepi szertartáson, magyarul Csermák János tótkomlói evangélikus lelkész hirdetett ígét. Zsoltárokat, egyházi énekeket ezúttal is a római katolikus dómtemplom kórusa énekelt. A Károly-gyalogezred egyik százada díszlövésekkel köszöntötte a temesvári protestáns papi lak tető alá kerülését, felavatását. A 600 férőhelyesre tervezett imaházon, a parókián és az elemi iskolán kívül a lelkész, a tanító, az eklézsiái jegyző és az egyházi lakásait foglalta magába a takaros épületegyüttes, amelynek összértékét mintegy 30 000 koronára becsülték az 1830-as évek közepén.

A templom és a paplak felépítésére fordítandó adományok gyűjtése az 1830-as évek folyamán szakadatlanul folyt. Karner Vilmos nemcsak a Bánság protestánsaitól kért segítséget, hanem adakozásra szólította fel Temesvár tehetősebb római katolikus és görögkeleti vallású polgárait is. Beutazta ugyanakkor a Bánságot, valamint Magyarországot több tájegységét kegyes adományokat gyűjtve. Viszonylag rövid idő alatt sikerült 9000 forintot összeszednie, illetve előjegyeztetnie.

Karl Fischer, újaradi kőműves-mester, építkezési vállalkozó – aki a kivitelezési munkálatok elvégzésére kiírt árverésen a legelőnyösebb ajánlatot tette – 1839 őszére fejezte be a vakolási, festési és belsőépítészeti munkálatokat. 1839. október 27-én, a reformáció évfordulójának előestéjén került sor a „templomszentelési öröminnepre”.

A jeles napon a papi lakon gyűltek össze az eklézsia előljárói, valamint a meghívott egyházi és világi méltóságok. Délelőtt 10 órakor páronként haladva rendezett menetben vonult át az ünnepségen résztvevő hét evangélikus és három református lelkész a parókiáról a templomba az esős idő dacára az épület udvarán, valamint az utcán is nagy számban egybesereglett sokaság sorfala előtt. A menet élén kezében egy kisméretű kereszttel és a felépült templom kulcsával a Bánság ágostai hitvallású esperese, Ambrózy Mátyás haladt. Őt követték palástosan a „szentelt edényeket s egyéb oltári ékességeket, jelesen az ostyatartó ezüstszelencét, poharat, bibliát, ostyatartókat stb.” vivő papok. A templom azidáig zárt ajtaját a „Mindenhathóhoz bocsátott szíves fohászzkodás után” a bánáti evangélikus esperes nyitotta ki, majd az oltár elé vonulván átvette a lelképászoroktól, s „renddel az oltárra rakta” a szentelt eszközöket. „A székek a legdíszesebb renddel megtelvé a karzaton levő kisdéd, de szép

Báro Ambrózy Béla (1838–1911), a lutheránus egyház világi főgondnokának és egyik legbuzgóbb támogaójának emléktáblája

hangú orgona megszólalt, s a helybeli – mégpedig német – színésztársaság egybehangzó ömledezzel elkezdette az isteni tiszteletet egy versénnel, másik verset énekelt a gyülekezet a bástyára helyezett tarack dörgések és a templom előtt rendben álló katonaság fegyverropogási között, melyek a szentelési öröminnapi szertartások idején többízben megújítottak. A tisztelt esperes Ambrózy Mátyás úr az éneklés megszűnén az oltár előtt német nyelven kezdette és végezte áhítatos foglalatosságát, szívre hatván beszélvén a reformációnak hasznairól s ennek németországi kezdőjéről és felállítójáról, s más a szent célhoz tartozó dolgokról. Ennek végzése után újra megzendülvén az orgona az említett színésztársaság elénekeltte a gyülekezettel együtt a mi Énekeskönyvünkől a 233-ik Dicséretnek 3-ik versét magánosan, a 8. versét pedig a gyülekezettel. Ennek végződése után magyar nyelven imádkozott a prédikáló T. Szél Sámuel úr szokott ékesen szólással minden jelen volt magyar nyelvet értők közmegelegedésére t. Móz. 28:17 »Ez hely nem egyéb, hanem Istennek háza és a mennyeknek kapuja.« – rögzítette szemtanúként részletes beszámolójában az eseményeket Tóth Ferenc, a kálvinisták egyházvidéki jegyzője.

A magyar nyelvű prédikációt követően a Teodor Müller vezette temesvári német szintársulat tagjai német nyelven szólaltatták meg magánosan, illetve a gyülekezettel együtt az egyik zoltár két versét. Ugyancsak németül prédikált és imádkozott az „ágostai

vallástételűek módja szerint” a helybeli lelkész, Karner Vilmos is. A kórus újabb német nyelvű éneke után láttak hozzá a szent szakramentumok kiszolgáltatásához. „Elsőben ágendát s szokott könyörgéseket mondott az oltár előtt az egyházvidéki jegyző a reformátusok szertartása szerint magyar nyelven, azután pedig a jelen volt mindkét vallástételű lelkészeknek kenyeret és ostyát adott kinek-kinek a maga szokott módja szerint, hanem a világi részen lévők közül a reformátusok ostyát, az evangélikusok pedig kenyeret vettek az előre kicsinált egység nyomán. A poharat T. Ambrózy úr osztogatta. Az Úr vacsorája kiszolgáltatása után egy evangélikus vallású szüléktől származott kisdedet a traktuális jegyző a reformátusok, egy református kisdedet pedig az evangélikusok szokott módja szerint a lieblingi T. lelkész keresztelt meg. Végre egy pár lieblingi házast esketett össze a padinai prédikátor német nyelven. Az öröminnapi ceremóniát a kórus harmóniás zengedezése rekesztette be német nyelven délutáni egy óra után puskák és tarackok dörgései között” – írta fentebb már idézett beszámolójában Tóth Ferenc.

Mivel az oltár díszítésére szánt, Szent János apostolt ábrázoló kép nem érkezett meg Pestről a templomszentelés ünnepére, a temesvári görögkeleti püspök, Samuil Masirevics engedett át, adott kölcsön az ünnepi alkalomra a Dóm-téri ortodox székesegyházból egy alkalmas, a célnak megfelelő festményt.

Mivel az oltár díszítésére szánt, Szent János apostolt ábrázoló kép nem érkezett meg Pestről a templomszentelés ünnepére, a temesvári görögkeleti püspök, Samuil Masirevics adott kölcsön a Dóm-téri ortodox székesegyházból a célnak megfelelő festményt.

A vár északkeleti bástyájára néző templomnak a felavatáskor még nem volt tornya. Azonban az egyesült eklézsia előljáróságának feltett és eltökölt szándéka volt, hogy minél előbb harangokkal felszerelt tornyot is

emeljen a templom fölé, amelyet kezdetben csak a homlokzatára szerelt nagy aranyozott kereszt „jelölt” és emelt ki a szomszédos nagy épületek sorából. Nemes törekvését, eredeti elképzelését és tervét a presbitérium az anyagiak szűkössége, illetve a közbejött nagy horderejű történelmi események miatt nem tudta megvalósítani. Több mint hat évtizednek kellett eltelnie, amíg 1902-ben Löffler Lipót temesvári építész tervei alapján megépülhetett végre napjainkban ismert alakjában az ágostai hitvallású evangélikus templom tornya, amelybe 1903-ban húztak fel három harangot. Kettőt „besoroztak”, hadi célokra elrekkviráltak 1917-ban. Közél száz esztendeje egyetlen harang lakik a zömök toronyban, amelynek javításához, konzolidálásához a templom felszentelésének 175. esztendejében láttak hozzá.

Óriási fegyverténynek számított, hogy nyomban a megalakulását követő esztendőben, 1825-ben, a temesvári evangélico-reformata egyesült eklézsia felállította saját elemi népiskoláját is, amelyben kezdettől fogva a kötelező tantárgyak sorába tartozott a magyar nyelv oktatása is. A protestáns tanintézet úttörő szerepet vállalt és töltött be a magyar nyelv ápolása, valamint terjesztése terén a Bánság fővárosában. Emiatt a Béga-parti város lakossága közönségesen „magyar iskolaként” emlegette, ismerte és tartotta számon a főként a környékbeli földesurak, a vármegyei nemesek, hivatalnokok kezdeményezésére és hathatós anyagi hozzájárulásával fenntartott és működtetett tanintézetet, amely a mindenkor parókus lelkész, valamint a melléje felügyelőkké választott világiak gondnoksága és irányítása alatt állott.

A temesvári protestáns közösség életében is gyökeres változást hozott az 1848-as szabadságharc kitörése. Temesváron 1848. március 21-én a katonai dísztéren, amelyet Szabadság térré kereszteltek át, négy felékesített oltárt állítottak, melyeknél a vallásegyenjogúság jelképezésére és hálaadásul az elért vívmányokért egyszerre római katolikus, evangélikus, görögkeleti és zsidó szertartás szerint istentiszteleteket mutattak be. A protestáns istentiszteletet Karner Vilmos (1804–1860) evangélikus esperes tartotta. Az egyesült evangélico-reformata eklézsia presbitériének fia, Franz Georg Gottfried Feldinger (1819–1903) ügyvéd, lapszerkesztő és műfordító – aki később, 1861-ben Földényi Frigyesre magyarosította a nevét – megzenésítette Petőfi Sándor *Nemzeti dal* és *Nem tagadom, magyar vagyok* című költeményeit.

A honvédseregek csak 1849 tavaszán Erdély területének, valamint Arad várának felszabadítása után láthattak hozzá Vécsey Károly és Bem József tábornokok parancsnoksága alatt az oszt-rák katonaság által a császárhűségén megtartott temesvári vár ostromához, amely 107 napon át folyt. Több mint 40 000 bombát, gránátot és ágyúlöveget zúdítottak a magyar honvédek a vár falaira és belterületére, ahol egyetlen épület sem maradt sértetlenül. Súlyos bombatalálat érte 1849. július 31-én a temesvári egyesült protestáns egyháznak azt az épületét is, amely a reál-gimnáziumnak nyújtott otthont. Az épület romba dőlt, teljesen használhatatlanná vált, telkét az egyházközség később el is adta. A várban maradt polgárokhoz hasonlóan, akik a házak pincéiben, az erődítmények kazamatáiban, a templomokban kerestek menedéket, Karner

Óriási fegyverténynek számított, hogy nyomban a megalakulását követő esztendőben, 1825-ben, a temesvári evangélico-reformata egyesült eklézsia felállította saját elemi népiskoláját is, amelyben kezdettől fogva a kötelező tantárgyak sorába tartozott a magyar nyelv oktatása is.

Vilmos főesperes is az egyház tulajdonát képező épületek alagsorába meghúzódva vészeltte át az ostrom nehéz hónapjait. Az egyházi épületek falában megőrződött, s napjainkban is látható egy becsapódott 1849-es ágyúgolyó.

A magyar szabadságharc – amelynek utolsó nagy fegyveres ütközete Temesvár közelében, a Csóka-erdő, Újbessenyő és Szentandrás között zajlott le – leverését a megtorlások zord korszaka követte a Bánságban is. A gyűlöletes Bach-rendszernek véget vető Októberi Diploma kibocsátása után alig három héttel, 1860. november 13-án szentelte lelkésszé dr. Székács József evangélikus szuperintendes Kramár Bélát, aki Temesvárra kerülve a református Dömötör Károly parókus oldalán segédlelkészként és tanítóként szolgált. 1860-ban vezették be és rendszerezítették a temesvári protestáns templomban a szlovák nyelvű istentiszteleteket is. A néhány esztendeig lelkészként Lugoson működő Kramár Bélát Dömötör Károly eltávozását követően választotta és hívta meg rendes lelkészévé a temesvári „egyesült protestáns egyházközség” presbitériuma, amely teljesen felújított papi lakkkal fogadta korábról már előnyösen ismert papját, aki 1868. szeptember 7-én kezdte el szolgálatát.

A két évvel később, 1870-ben megjelent népszámlálás adatai szerint Temesvár városának 32 223 fős lakosságából 1120 vallotta magát ágostai hitvallású evangélikusnak, 629 reformátusnak és 2 unitáriusnak.

Temesvár reformátusai körében a valós és vélt sérelmek, súrlódások, nézetkülönbségek sokasodásának hatására az 1880-as évek második felében élénk mozgalom indult, amely a lutheránusoktól való elszakadást és külön eklézsia alakítását tűzte céljául. Az új egyházközség megalakításának előkészítésére, a terv megvalósításának keresztülvitelére kezdeményező és szervező bizottságot alakítottak, amelynek elnökévé dr. Bécsi Gedeon főorvost, a városi kórház igazgatóját választották. Temesvár önálló református gyülekezete 1890. december 28-án alakult meg a vármegyei ház dísztermében, ahol 1891. január 1-én az első istentiszteletet is tartották.

A szétválás nem volt feszültségmentes, a közös javak elosztása gerjesztette a legtöbb nézeteltérést, sokáig elhúzódó pereskedés is lett belőle. A templom a lutheránusok birtokában maradt. Az evangélikus eklézsia 1909-ben bankkölcsönből 30 000 koronával kárpótolta a református gyülekezetet.

A keresztelőkút, amely fölött Schwalm János segédlelkész Kós Károlyt megkeresztelte

A nyugdíjba vonult Krámár Béla örökébe 1911-ben Bohus Károly (1862–1932) került lelkészként a temesvári lutheránus egyházközség élére, akit 1919-ben az egyházmegye főesperesévé választottak. 1906-ban és 1910-ben a pancsovai választókerületet képviselte a magyar Országgyűlésben. A Bohus Károly elhunytával megüresedett lelkipásztori állásra a temesvári evangélikus egyházközség a Brassó megyei Pürkerecen szolgáló Argay Györgyöt (1893–1974) hívta meg, aki 1933-ban a Béga-parti városban megindította és szerkesztette a *Luther Zeitung-Luther Újság* című egyházi lapot, amely 1936–38-ban immár csak magyar címmel és magyar nyelven közölt anyagokkal látott nyomdafestéket. Felszentelésének centenáriumi ünnepségére, amelyet 1939. október 27-én ültek meg, Argay György irányításával a gyülekezet teljesen felújította a magyar, német és szlovák lutheránusok imahelyét. „A templomot szinte újjá teremtettük. A torony keresztjétől le a fundamentumokig mindent megmozgattunk, és ami nem volt jó, kicserült. Új ablakokkal szereltük fel, új padozattal láttuk el, kifestettük, a falakba a nedvesség levezetésére szelölőztető lyukakat fúrattunk. Az egész templomnak izléses, hangulatos, meleg, szép formát adtunk, hogy külsejében is hirdesse az Isten dicsőségét és felemelje az ember szívét. Most lett igazán a miénk ez a templom, amikor a mi áldozatainkat és a mi verejtékünket is

beleépítettük a megszentelt falakba” – írta Argay György főesperes a temesvári evangélikus templom száz éves emlékünnepeére *Minden lehetséges a hívőnek. Egy evangélikus templom története* címen összeállított füzetében. A templom felszentelésének századik évfordulóján márványtáblán idézték a templomépítő Karner Vilmos emlékét és rögzítették az épület felújításának tényét. Előbb az egyházmegye főesperesévé és az egyházkerület püspökhelyettesévé léptettek elő, majd 1941. április 27-én az aradi székhelyű magyar evangélikus egyházkerület püspökévé választották Argay Györgyöt, akinek vezető lelkési és szuperintendensi ünnepélyes beiktatása 1941. november 5-én volt. Megválasztását 1948-ig nem ismerte el a román állam, amely támogatását is megvonta a magyar evangélikus egyháztól. 1951-ben tette át püspöki székhelyét Agray György Kolozsvárra, ahol a Protestáns Teológiai Intézetben is tanított. 1956-ban kiállt a letartoztatott teológusok mellett.

A püspökké választott Agray György-től a korábbi segédlelkész, Schemmel Viktor (1905–1988) vette át a szolgálatot, aki a második világháború nehéz éveiben, 1946-ig állt a gyülekezet élén, és aki a templom centenáriuma német nyelven írta meg az egyházközség történetét. 1947-től 1980-ig, 33 esztendőn át az egyházközséget Matos Pál (1912–2000) esperes irányította, akit 1980 és 1992 között a Brassóban született és nevelkedett Feyer Sándor István követett a szolgálatban. Ő 1992-ben Magyarországra, Mezőberénybe települt át. Rövid ideig, mindössze két esztendeig szolgált lelkészként Temesváron a szlovák nemzetiségű Juraj Balint, majd a kolozsvári Protestán Teológiai Intézetben frissen diplomázott Kovács Zsombor került 1994. november 1-től a létszámában erősen megfogyatkozott temesvári lutheránus parókia élére.

Az évfordulós ünnepséget követő első vasárnaptól kezdődőleg immár román nyelvű istentiszteleteket is tartanak a temesvári evangélikus templom falai között.

Az evangélikus-lutheránus gyülekezet emléktáblán örökítette meg a 175 esztendő óta tartó templom falai között szolgált

lelkészek neveit és temesvári működésük időszakait. A templomhajó falára 2013. október 23-án domborműves emléktáblát helyeztek el, amely a Temesváron 1883. december 16-án született Kós Károly (1883–1977) arcvonásait és egyéniségét idézi, örökíti meg. A későbbi építő- és grafikusművészt, szépirot, könyv- és lapszerkesztőt, politikust és mezőgazdászt a protestánsok 1839-ben felavatott közös templomában keresztelte meg ugyanis 1884. január 28-án Schwalm János segédlelkész.

Karner Vilmos lelkipásztor 1939-ben felavatott emléktáblája

A 175. évforduló alkalmából rendezett ünnepséget, amelyen magyarul, németül, szlovákul és románul hangzottak el az imák, a bibliai szövegek és a köszöntő beszédek, megtisztelte jelenlétével Adorjáni Dezső Zoltán, a romániai evangélikus-lutheránus egyház püspöke és Csúry István Királyhágó-melléki református püspök, a történelmi egyházak temesvári tisztségviselői, megbízottai, valamint több külföldi lutheránus gyülekezet küldöttségei. Közreműködött a római katolikus székesegyház Bajkai Róbert dirigálta Exultate kórusa, a Temesvár-belvárosi református templom Szabolcska Mihály Énekkara Hindrich Sándor karnagy vezetésével, valamint Éder Enikő és Molnos András, a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház színművészei. Az évfordulós ünnepséget követő első vasárnaptól kezdődőleg immár román nyelvű istentiszteleteket is tartanak a temesvári evangélikus templom falai között.

A Hilt Nándor tervezte templom, amelyet az elmúlt évtizedekben többször is tataroztak, javítottak és megújítottak, Temesvár emblematisus városkép-meghatározó épületei sorába tartozik. A Béga-parti város műemléki örökségének és urbanisztikai arculatának szerves része. Beszédes, sokatmondó tanújele a protestantizmus jelenlétének, értékteremtő erejének és szerepének. Hitet erősítő mérföld-jele a múltnak, a jelennek és – reméljük – a jövőnek is. Támpillére a megmaradásnak.

Vincze Zoltán

Kós Károly – előítélet és bizalom között

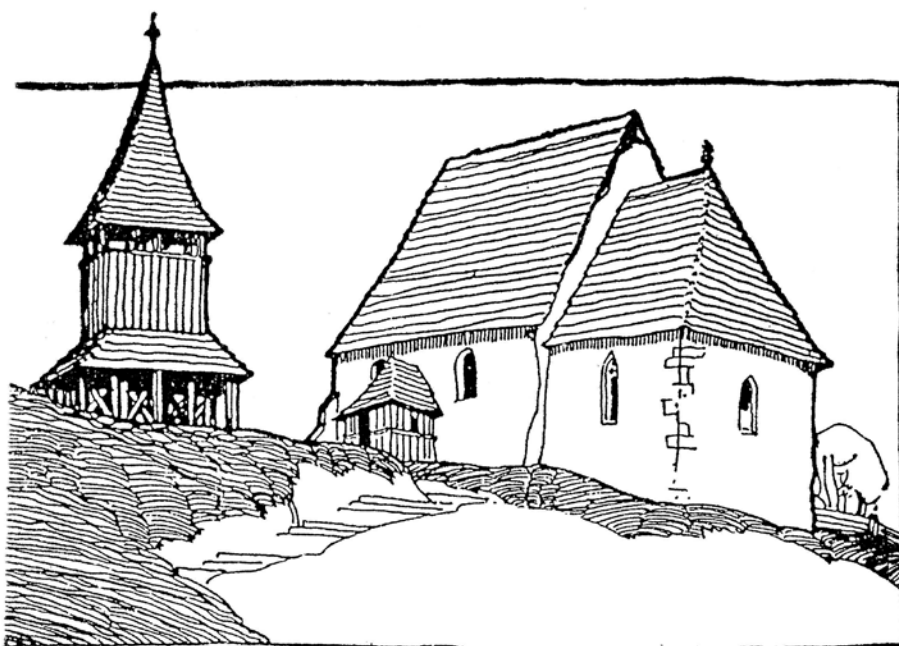
...a végveszélybe jutott, lebontásra ítélt magyarbikali és magyarvistai református templom megmentésére mozgósította a felelős egyházi felelős szerveket.

Kós Károly építési életműve gyakorlati igazolása annak a felismerésnek, hogy az új igényekkel, nyersanyagokkal szembesülő kortárs építészet eredményesen integrálhatja több száz éves örökségünket. Tervezői munkásságának java termése (a zebegényi római katolikus, a kolozsvári református templom, a Székely Nemzeti Múzeum sepsiszentgyörgyi otthona és egyéb világi rendeltetésű épületek) az első világháborút megelőző néhány esztendőben született. A trianoni határok meghúzása után hasonló nagyszabású, igényes feladatok ritkábban adódtak. Helyükbe épített örökségünk megóvásának, megmentésének gondja lépett.

Ilyen irányú, talán legelső megnyilatkozása *Öreg templomok* című, riadóznak szánt írása, amely a végveszélybe jutott, lebontásra ítélt magyarbikali és magyarvistai református templom

megmentésére mozgósította a felelős egyházi felelős szerveket. Az írás e cikk függelékében olvasható. Fellépésével Kós Károly nem állt egymagában. A műemlékeket fenyegető veszedelemtől értesülő Roska Márton régész 1922. április 2-án Magyarvistan termett, és a templomot korábban műemlékké nyilvánító magyar állami szakhatóság (Műemlékek Országos Bizottsága, a továbbiakban: MOB – V. Z.) korábbi határozatára hivatkozva, az erdélyi műemlékek védelmére újabban létrehozott román állami bizottság (Comisiunea Monumentelor Istorice, Secțiunea pentru Transilvania, a továbbiakban: CMIT – V. Z.) nevében, amelynek egyedüli magyar tagja volt, megtiltotta a már-már elhatározott bontást. Roska Márton 1922. április 3-i jelentése az Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei) megőrzésében a CMIT iratanyagában található CMIT C3 287. jelzet alatt. Lépése egyéni kezdeményezés volt, de tapasztalatairól kimerítő jelentést terjesztett a bizottság elé. Nemsokára maga a testület elnöke, Elie Dăianu görög-katolikus esperes is felkereste a vistai templomot, és helyszíni tapasztalatai alapján a testület határozatban mondta ki: „Ennek a templomnak jövődő megőrzéséhez és konzerválásához többé nem fér kétség”. (CMIT C3 199/1, 291.)

A felhőtlen harmónia jegyében induló mentőakcióba sajnós, hamis hang is keveredett. Alexandru Munteanu esperes, parlamenti szenátor Kós írásából politikai felhangokat vélt kiolvasni, amelyek célja a román állam elnyomó nemzetiségi politikájának a nemzetközi közvélemény előtti meglobogtatása. Munteanu szükségszerűnek tartotta a romániai magyar sajtó ellenőrzésére hivatott hivatal felállítását, illetve a hasonló tartalmú írások szerzőinek példás bírósági megleckéztetését sürgette. Felháborodott, cinikus

A magyarvistai templom a haranglábbal. Kós Károly rajza

A magyarvistai templom 1922-es, meg nem valósult bővítési terve.
Kós Károly rajza

hangú fogalmazványát, a Kós-cikk román nyelvű fordításával egyetemben eljuttatta a műemlékvédő hatóság országos központjának (CMIT C3 360/2. A beadvány magyar nyelvű fordítása jelen közlemény függelékében). A bukaresti testület, az eset konkrét ismeretének hiányában, de talán azért is, mert a nyilvánvalóan politikai indíttatású ügy elintézését hatáskörén kívülállónak ítélte, a beadványt 1922. július 11-én a kolozsvári bizottsághoz továbbította azzal a kéréssel: „intézkedjék, ahogy jónak látja.” (CMIT C3 359.) Az erdélyi testület augusztus 18-i ülésén vitatta meg a beadványban foglaltakat, és a kényes ügy mielőbbi elsimítását fiatal titkárára, Constantin Daicoviciura bízta, azzal az utasítással: közölje Kóssal, hogy „bizottságunk minden műemlékről, tehát a magyarokról is gondoskodik”. Egyúttal a magyarvistai templomot műemlékké nyilvánította, és elhatározta a MOB korábbi tervei szerinti bővítést, a munkálatok állami segítyezését. Az érdekelt egyházközség, az Erdélyi Református Egyházkerület és a CMIT hozzájárulásával a tervek elkészítésére Kós Károlyt kérte fel. (CMIT C3 201/2, 1329.) A terv kivitelezésére azonban már nem került sor, mert egy év múlva a gyülekezet úgy döntött, hogy egyelőre megelégszik az épület újrafeladásával és újrapadolasával, a bővítést jobb időkre halasztja. A terv jóváhagyását csak nagy későn, 1939-ben kérelmezték, 1957-ben pedig kis módosítással újból benyújtották. Tettek-re, hála Istennek, egyik alkalommal sem került sor. A vistai templom a középkori erdélyi építészet tökéletes arányokban pompázó szépségének csonkulatlan, egyben fölösleges toldásoktól mentesült, élő tanúja. (Anthony Gall: Kós Károly műhelye / The Workshop of Károly Kós. Tanulmány és adattár / Essay and archives. Budapest 2002. 98, 304, 485.)

A magyarbikali templom nem volt ugyanilyen szerencsés. Bővítési tervét Kós a vistaiéval egy időben készítette el (1922), ám a hívek az előkészítési munkálatokat sietve el is kezdték: a környék legrégebbi és legszebb faépitményei közt számon tartott, 1697-ben ácsolt, karcsú harangláb gyors lebontásával az építkezés részleteit illető viták elébe vágta. Az immár halaszthatatlan átépítés fél évig tartott (1923 júliusától decemberig). A hajó nyugat felé három méterrel hosszabb lett, folytatásába pedig kőtorony került. Utóbbi fedésénél a hívek,

pénzügyi megfontolásokból eltértek a tervtől: zsindegy helyett, ízléstelenül, bádogot alkalmaztak. (Gall: i. m. 98, 302–303.) A két öreg templom sorsa az eredményes műemlékvédelem, illetve az elsietett, a félig sikerült rekonstrukció példája.

Munteanu szenátor előítéletektől terhes beadványa a CMIT levéltárában elásva, elfeledésre ítelve emlékeztet a közelünkben settenkedő elvakult gyűlöletre. Épp ezért teljesen megfélemezni róla könnyelműség volna. Hisz fél évszázad múlva, a Ceausescu-rendszer utolsó évtizedében, ugyanazon tőről fakadt késői párja Kós szépírói alkotásait a tiltott könyvek jegyzékébe iktatta. Annál becsebbek számunkra a kultúrák békés, termékeny együttműködésének – Kós életművében is jelen lévő – bizonyosságai. Például az erdőfeleki görög-katolikus templom bővítése és restaurálása, amelynek terveit a román egyház és a műemlékvédő bizottság felkérésére éppen Kós készítette el. És a következő években a bizottság egyéb felkéréseire is készségesen válaszolt. Kósnak a CMIT levelező tagjává történt megválasztása (1924) e szolgálatok elismerésének bizonyossága, egyben a magyar szakemberrel való további együttműködés igényének beszédes megfogalmazása volt. A kézfogásra való hajlandóság a rossz szándéknál erősebbnek bizonyult. [Kós köszönőlevele a CMIT-nek. Sztána, 1925. március 25.: CMIT C3 1383. Közzölve: Vincze Zoltán: Kós Károly, a román műemlékvédelem és a magyarvistai református templom. Kalotaszeg XVII. évf. 1. sz. 2007. január–február; újraközölve: Kalotaszeg. Antológia (1997–2008). Szerk. Buzás Pál. Művelődés, Kolozsvár 2011. 126. Újabb közlése: Vincze Zoltán: „Ehhez értek is valamicskét.” Kós Károly és a műemlékvédelem romániai bizottsága. Korunk 24. (2013). 5. 79–89.]

FÜGGELÉK

A szövegközlések a magyar, illetve a román helyesírás jelenlegi szabályait követik.

1. Kós Károly Öreg templomok című írása – Kolozsvár, 1922. április 23.

Szomorú ítéletet mondott ki Kalotaszeg két magyar falujának népe a húsvéti ünnepek előtt: az öreg templomot le kell bontani, mert szűk már, és újat kell helyébe építeni. Két sok száz esztendőös templomra mondotta ki ezt a halálos ítéletet, két csodaszép épületre, melynek elpusztítása soha és semmivel nem pótolható, kára lenne az elárvult erdélyi magyar művészetnek, nemzeti kultúránknak.

*...amikor építeni akar, akkor az építést
ne kezdje el oly értékek lerombolásával,
melyeket pótolni nem tudhat, semmi
munkával, semmi áldozattal.*

Igaz, öreg, kopott épületek, vedlettek, szürkék a falak, századok és századok sok zivatara mosta-verte őket; szűkek is már, nem fér beljük a megsaporodott nép. Igaz ez mind. Az egyházközségnek muszáj valamit csinálnia, és csak dicsérendő, ha van a mai emberekben a mai nehéz világban áldozatkészség, hogy a hitének, Istenének megfelelő hajlékot építsen. De azért meg kell gondolnia, hogy amikor évszázadokra való áldozatát meghozza, amikor építeni akar, akkor az építést ne kezdje el oly értékek lerombolásával, melyeket pótolni nem tudhat, semmi munkával, semmi áldozattal.

A vistai és bikali öreg templomok ma már nemcsak a vistai és bikali egyház híveinek tulajdonai, de értékei, öröksége, kincsei az egész magyarságnak, és lehetetlenségnek tartjuk,

A magyarbikali templom egykori haranglábja

hogy bikali és vistai magyar testvéreink, ha megtudják azt, hogy templomuk lerombolása a magyar művészet, a közös ezeréves magyar kultúra szegényedését jelenti, meg ne gondolják még egyszer jól, és meg ne változtassák ítéletüket.

Tudom azt, hogy nem szabad útjában állani annak, hogy a nép a maga lelki szükségleteit a maga pénzén ki ne elégítse. Tudom, hogy nincs joga senkinek arra, hogy a dolgozó magyar népünk-től külön áldozatot követeljen, ha az az áldozat a közös magyar kultúrá-

ért hozattatnék is. De igenis kell, hogy azok, akiknek hivatásuk és kötelességük a nép vezetése, tanítása, irányítása, felvilágosítsák arról vistai és bikali kálvinista magyarságunkat, hogy minden külön áldozat nélkül megvalósíthatják azt, hogy nagyobb templomuk legyen, és egyúttal nem kell elpusztítaniok magyar műveltségünk, ősi kultúránk, művészetünk sokszázados bizonyítékait. De a roskadó falakat megtámaszthatják, kihulló köveit visszarakhatják, hogy a sors által nekünk kiszabott jövődöbben az előttünk álló, és magyarságunkért, jövődönkért, életünkért folytatandó nehéz harcunkban pusztíthatatlan erősségeink lehessenek, mint voltak a múltban.

És a vistai és bikali ősi kálvinista templomok továbbra is, megújulva, megerősödve, megnövekedve fogják hirdetni a magyar nemzet örök és elvitathatatlan jogát az élethez.

[Vasárnap (Kolozsvár). II. évf. 17. sz. 1922. április 23. Újraközlve: Anthony Gall i. m. 306–307.]

...nem kell elpusztítaniok magyar műveltségünk, ősi kultúránk, művészetünk sokszázados bizonyítékait. De a roskadó falakat megtámaszthatják, kihulló köveit visszarakhatják...

2. Alexandru Munteanu esperes-szenátor beadványa a műemlékvédelmi bizottság bukaresti vezetőségének – é. h. n.

[Fordítás románból]

Öreg templomok

Élénk figyelemmel kísérem szomorú emlékű vezetőink minden kulturális megnyilatkozását. Olykor pompázatos mondatokba rejtett, máskor nyílt gyűlöletük szinte minden sajtótermékben jelen van. Genuai támadásukról tudunk szücségtelen. Németországgal és Oroszországgal kötött politikai és gazdasági szövetségük sem érdekel minket.

Természetes, hogy a népek különféle érdekei csoportosulásokban és szövetségekben kapjanak hangot, amelyek ma nem a faji eredet érzelmi világcépén, hanem gazdasági és kereskedelmi érdekeken alapulnak.

Ezúttal engem egy magyar egyházi és nemzeti kérdés érdekel; Kalotaszeg és környéke magyarságának van két öreg temploma; egyikük 1492-ben, a másik a XV. század végén

épült. A kolozsvári Vasárnap című képes újság 1922. április 23-i, 17. száma közli fényképüket.

A kesergő hangnemben, amely az Öreg templomok című cikk fordításából árad, felismerhető a magyar református, azaz a magyar nemzeti egyházra jellemző gondolkodásmód. Ebben a cikkben a mi román Erdélyünk nem létezik, csak „a mi szegény magyar Erdélyünk” – ezért meg kell ismer-nünk, és álláspontunkat kertelés nélkül és határozottan ki kell mondanunk.

Íme a cikk: [Következik a Kós-cikk román fordítása – V. Z.]

Ez tehát a cikk, világos és tömör, nemdel!

Ha valaki figyelmesebben olvassa, az a benyomása, hogy a helyi, netalán más vidékek szerencsétlen református templomaira is barbár támadások zúdultak, és tornyaikban Kos Károly úr, a bátor és éber ör, riadót fúj.

Ha viszont sietve a helyszínre megyünk, hogy a valóság felől megbizonyosodjunk, elképedünk a túlaradó, tüntető hazafiság, a kihívó hazafiság láttán, amely a tájékozatlan világ elé szándékszik tárnai a román állami közhatalom által a nemzetiségek, különösképpen, nyilván, a magyarok ellen irányuló üldözést.

És csak úgy folynak a parádés szavak, a felháborító kesergők, folynak, és nem akad egy szál román, aki ezt a mesterkedést megállítaná.

A sajtószabadság nem értelmezhető úgy, ahogy azt Őura-sága a Vasárnapban vagy a Keleti újságban vagy Isten tudja minek nevezett csúszómászókban teszi – közvetlen vagy közvetett üldözéseket eszel ki, csak hogy román államunkat befeketítse.

Kétségtelen, cenzúrára nincs szükség, de a nevetségességig beteg és tehetetlen magyar reménykedés e termékeit a legélesebb ollóra kell bízni.

És az ehhez hasonló cikkek eső utáni gomba módjára jelentkeznek. Senki sem jegyzi fel, senki sem kommentálja őket, és nagyon kevesen szólnak bárcsak egy szót is róluk.

Mindez a magas állami érdekek kárára történik, ezért szükség van egy speciális intézményre, amely kizárólag a magyar újságok és folyóiratok ellenőrzésével foglalkozzék, és mihelyt az államra nézve káros dolgokat tapasztal, adja meg a megfelelő energikus választ, a szerzőt pedig – bárki legyen – idézze törvény elé.

Ki kell mondani a teljes igazságot, bármennyire fájdalmas is volna; a hazugságot pedig szigorú példa statuálásával kell megbélyegezni, hogy a külvárosi magyar újságírás tébolyultjait észhez térítsük.

Alex. Munteanu
esperes, szenátor [CMIT, C3 360/2.]

A megnyújtott hajóú, kőtoronnyal bővített bikali templom. Szabó Mihály magyarbikali lelkipásztor felvétele

A brassói Incitato-kiállítás margójára

A ló nemes állat, talán az egyik legszebb testfelépítésű lény, elegáns mozgással. Nem is csoda, hogy a művészettörténet egyik leggyakrabban megfestett, megrajzolt állataként tartjuk számon.

omnis nobilitas ab equo – Minden nemesesség a lótól származik – tartja az antik mondás, és a brassói Reménység Házában kiállított huszonkét művész alkotásai is ezt hangsúlyozzák. Gyönyörű, energikus paripák feszülnek a papíron, vásznon, vagy éppen alakot öltöttek fában, hamis bronzban.

A ló nemes állat, talán az egyik legszebb testfelépítésű lény, elegáns mozgással. Nem is csoda, hogy a művészettörténet egyik leggyakrabban megfestett, megrajzolt állataként tartjuk számon. Már az őskori barlangrajzokon is megjelenik egyszerű lineáris stílusban. Az ókorban a ló ábrázolása további kiemelkedő szerepet kapott a különböző lovas népek művészetében. A legszebb ókori állatábrázolások, közöttük ló-ábrázolások az ázsiai, eurázsiai művészetekben találhatók meg. Ezek a civilizációk nemcsak a maga valóságában csodálták a lovat, hanem sok esetben már értelmezett, metamorfózison átmenő lényként ábrázolták, és gyakran az ősi szent állat formájába is átöltöztették.

Az ókori nyugat nagy civilizációi, a görögök és a rómaiak kultúrájában is fontos

szerepet töltött be a ló. Művészetükben újra és újra megelevenedik, legyenek azok a Parthenon frízeinek büszke tartású lovai, a keleti oromzaton a nappal kezdetét ágaskodva jelző Hélios lovai vagy akár a szobrászat történetének egyik alapvető alkotása, a római Marcus Aurelius szobra, mely hosszú időre meghatározza a lovasszobor, ló és lovasa sztereotípiáját, és amely már előrevetíti a reneszánsz szintén anatómiai pontosságra törekvő Donatello vagy Verrocchio büszke tartású lovasszobrait. A ló már nem önmagában, hanem lovasával együtt új, történelemformáló tényezőként jelenik meg.

Nincs művészeti stílus, mely ne változott volna sajátjának a ló témáját, vagy amely mint társ, harcostárs, vagy mint a rang, az előkelőség szimbóluma jelent meg az ábrázolásokon. A reneszánsz nagy mesterei, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Tiziano, Dürer vagy akár a barokk Velázquez, a romantikus Gericault vagy Delacroix, az impresszionista és posztimpresszionista Manet, Degas, Toulouse-Lautrec alkotásain a ló megelevenedik a különböző korszakok stílusjegyeivel. Az avantgárd művészet is tovább viszi a témát, de valamennyi irányzat sajátosan értelmezi, újraértelmezi azt. Így jönnek létre Picasso kubista lovai, Franz Marc expresszionista Kék lova vagy Salvador Dalí szürrealista szellemben fogant Boldog Unikornisa.

A nagy elődök hagyatéka, egy hihetetlenül gazdag művészeti örökség szolgál tehát a ma művészeinek alkotásainak alapjául. Azonban ahhoz, hogy sajátosan legyen értelmezve, hogy magyaros, erdélyes legyen, az idejé, XXII. Incitato Művészeti Táborban résztvevő művészek maguk is személyes tapasztalatszerzésnek vannak kitéve a tábor ideje alatt. És hogy ez mennyire fontos, számomra Ábrahám Jakab művész úr szavai is hangsúlyozták: nem elég a lovat anatómiailag pontosan lerajzolni, hanem meg kell ismerni, meg kell érteni működését, mozgását, lelkét,

Nagy érdeklődés kísérte az Incitato-tárlat megnyitóját a brassói Reménység Házában. Házy B. Eszter felvétele

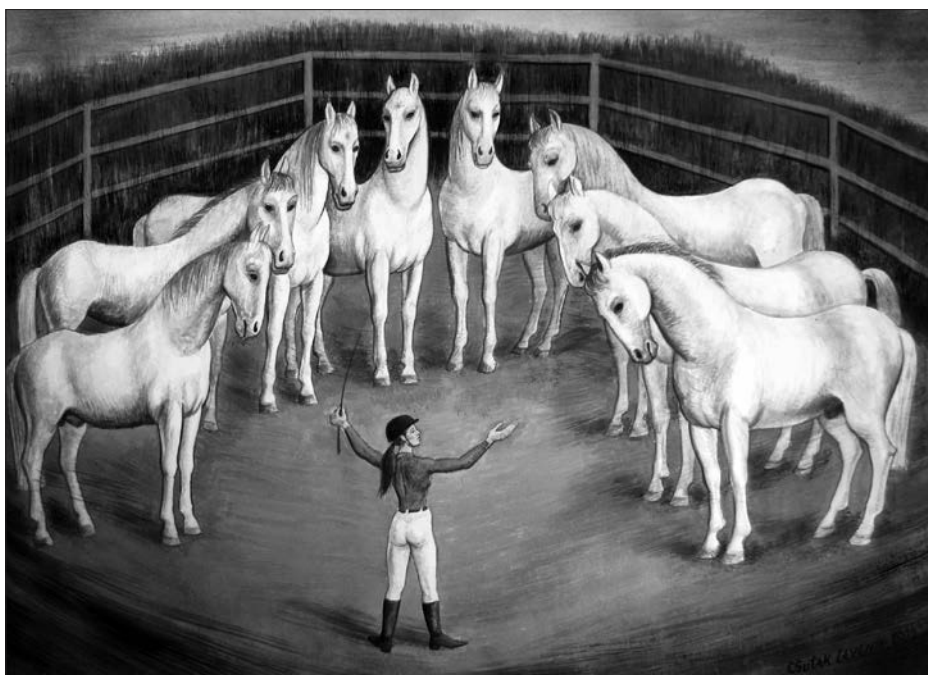
Ábrahám Jakab munkája

és akkor lesz a rajzból hiteles műalkotás. Ez a gondolatsor kodályi mélységű, ugyanis a nagy mester is vallotta: „Nem elég tudós módra, anyaggyűjtésszerűen megismerni az anyagot, azt – lege artis – feldolgozni, s lélekben talán idegen maradni tőle. Emberileg is részévé kell válni a hagyománynak (...)” Erre ad lehetőséget az Incitato lovas művészttábor, a két hét alatt szerzett élmények egyértelműen áthatják a munkákat. A meglátogatott lovas iskolák – az ideai tábor fő témája –, konkrétan vagy finom utalásokban, elvontan jelen vannak az alkotásokban. Konkrétan Csutak Levente alkotásain, Ábrahám Jakab és Ábrahám Imola finom vonalú rajzain elevenednek meg. Rejtett az utalás Vincze László multiplifikált lovai esetében, amelyek a ló lovas iskolában elsajátított különböző magatartás-, lépésformáit hangsúlyozzák vagy a szebeni Orth István művein, ahol a lovak a fovisták bátor színhasználatához, az expresszionista Franz Marc kék lovához vezetnek vissza egyedi, eredeti stílusban, érzékletesen idézve a lovas iskolák hangulatát.

A budapesti Palásti Erzsébet olajfestményén kubista törések, alakzatok formájában jelenik meg a ló, míg Tomos Tünde játékos alakzatban tárja elénk, vagy éppen a ló és lovasa közötti kötődést jeleníti meg. Markáns vonalakkal, a lap szinte teljes felületét domináló, erős ló elevenedik meg Kristó Róbert szénrajzain. Dimény András ló-torzója szintén erőteljes duzzad, egy másik alkotásán pedig érzékletesen ábrázolja az arányában szándékosan túlméretezett erős kezűt, amely már nem finoman idomít, hanem sokkal inkább fenyegetően hat.

A gyergyószárhegyi Ferencz Zoltán metszetei konkrét erdélyi tájat idéznek, a szárhegyi kastély reneszánsz pártázatos vonalai is felsejlenek a háttérben. Témái, alakjai is szűkebb hazájához kötődnek, mint például Bákainé, a titokzatos gyergyóditrói jóvendómondó asszony legendás alakjának megidézése fehér vágató paripáján vagy Gábor deák, aki egy maroknyi csapattal sikeresen védekezett a betörő tatárokkal szemben.

Simó Enikő vegyes technikájú festményei gyönyörű, izmos, játékos lovakat, míg Sárosi Csaba könnyed ecsetvonású akvarelljei díjugratót idéznek. A ló különböző arcait mutatja be Vetró B. S.

Csutak Levente munkája

András finom tus-sorozatában: az igavonó állatét, a kancáét a kiscsikójával, az ember háttársa. Ugyancsak a megbízható, szeretett háttársa hangsúlyozzák Nagy Lajos fotói és Xantus Géza alkotása. Deák Barna vegyes technikával készült nyomatai a példás, kimért mozdulatú lovat és lovast, illetve a szabadon vágató, lobogó sörénnyel, hajjal ábrázolt lovat és lovast tárja elénk. Deák M. Ria finom vonalú pasztellje maga az előkelőség, Erzsébet királynét idéző alkotásáról, lóról és lovasáról sugárzik a tartás és a büszkeség.

Vetró András lovai esendők, arcuk kifejező, ló és lovasa között minden alkotás esetében finom összhang van. Vetró Bodoni Zsuzsa pasztelljeinek mérsékelten levágott alakjai degasi hangulatot idéznek, ugyanakkor látomászerű, szürrealista az unikornison üldögélő gyermek látványa. Erőss Sándor erőteljes grafikai alkotásai Pegazust idézik.

Az ideai Incitato-tábor anyagából válogatott, és a brassói Reménység házában október elején megnyílt tárlat alkotásait körplasztikák is színesítik. A szobrászatot ezúttal a debreceni Győri László kisméretű, finom vonalú, ősi magyar motívumokkal díszített fa alkotásai képviselik, valamint az udvarhelyi Zavaczki Walter Levente barokkos erőteljes duzzadó öntött lófeje.

E valóban nemes állat ezer arca tárul elénk a kiállított műalkotásokon keresztül. Tökéletes testfelépítésük, feszes izomzatuk, kecses, büszke tartásuk, harmonikus mozgásuk mind alátámasztják a már idézett antik mondást: Omnis nobilitas ab equo.

Túrterebes földrajzi neveinek története

Kiss Kálmán új könyve margójára

...a tanítás is színesebb, hatékonyabb, ha a tankönyvek általános érvényű ismeretanyaga mellé oda társítja a helyi népeletről hasznosítható szemléltető példákat.

A

ki figyelemmel követi a hazai honismereti civil szervezeteket és kiadványokat, mindenképp elismeréssel adózik az 1993-ban megalakult, Dukrét Géza vezette Partiumi és Bánsági Műemlékvédő Bizottság – 2007-től Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság – áldásos munkájának, nagyra becsüli az általa patronált, 1994-től megjelentetett *Partium* című honismereti folyóiratot, valamint az 1997-ben indított *Partiumi Füzetek* sorozatcímmel megjelenő köteteket, mostanáig közel nyolcvanot. A rendszeres időközönként szervezett honismereti konferenciáik, kiadványaik céljaként „a helytörténeti kutatásban fellelhető hatalmas fehér foltok eltüntetését”, a Bihar, Arad, Máramaros, Szatmár, Temes és Krassó-Szörény megyékbeli „emlékhelyek és műemlékek szellemi és jogi védelmének érvényesítését” jelölték meg.

A *Partiumi Füzetek* sorozat népes szerzői táborában ott találjuk Kiss Kálmán túrterebesi tanár nevét. 1971-ben nyert román és magyar tanári diplomát a marosvásárhelyi főiskolán. Kinevezése szólította a Túr-menti községbe, ahol több mint négy évtizeden át tanárként, közte mintegy másfél évtizedig az iskola igazgatójaként szolgált hivatástudattal. A szomszédos Egri községben született. Azt mondhatnánk, hogy a neves nyelvész Csúry Bálint falubelije-ként eleve elköteleződött a nyelvészeti kutatások iránt. Mentorai közt tarthatta számon a Mikolában tanító Gellért Sándort, aki elévülhetetlen példája annak, hogy a nagy központoktól távol is lehet maradandó értékű alkotó/kutatómunkát végezni. Buzdításban sem volt hiány. A közelmúltban elhunyt Bura László, a tanári I. fokozatú szakdolgozatát irányító Péntek János egyetemi tanár tanácsai, útmutatásai sokat lendítettek a tette kész pedagógus helytörténeti, nyelvjárás-kutatási munkájának kibontakozásában. Az említett

műemlékvédelmi társaság kínálta közlési lehetőség is katalizátorként hatott Kiss Kálmán tanár munkájára.

A hivatástudattal, elhivatottsággal végzett oktató tevékenység során megtapasztalhatta, hogy a tanítás is menynyivel színesebb, hatékonyabb, ha a tankönyvek általános érvényű ismeretanyaga mellé oda társítja a helyi népeletről, helytörténetből, szokásokból hasznosítható szemléltető példákat. Menet közben láthatta, érezkelhette, hogy a közlemékezet rostáján mily sok kincs kihullott, ennek a felismertetése, újra beillesztése a falu köztudatába, lényegében leletmentés, az önismeret, a lokálpatriotizmus elmélyítését is szolgálja. Ez arra indította, hogy maga is mind alaposabban mélyedjen el a befogadó község múltjában, jelenében, népi kultúrájában. Minden új ismeret megannyi csermelyként növelte adat- és példatárát, mely folyton gazdagodott, gyarapodott. A hozzá társuló elméleti megalapozás hozta a felismerést: a felhalmozott ismeretanyag gazdag tárházát a világ elé kell vinni, tudományos megalapozású kötetekké kell érlelni. Csupán egyéni ambícióból? Korántsem! Előtte lebegett az a közösségi elköteleződés, amely az igazi hivatást megteremkenyíti, tudományos, alkotó munkára buzdítja.

A szülőhelyhez való ragaszkodás indította arra, hogy megírja *Egri község* című kismonográfiáját, amely 2004-ben jelent meg a *Partiumi Füzetek* sorozat 31. köteteként. A kedvező fogadtatás és elismerés újabb munkára, az évek, évtizedek során összegyűjtött anyagok rendszerezésére, újabb kutatások, adatgyűjtések végzésére serkenti. Ennek lett gyümölcse a *Túrterebes egyház- és iskolatörténete* című kötet 2009-ben, ugyancsak az említett sorozatban (59. kötet).

A 2000. szeptember 1. és 3. között a Bihar megyei Belényesen tartott VI. Partiumi Honismereti Konferencia előadói sorában ott találjuk Kiss Kálmánt is,

aki Túrterebes helyneveiről tartott előadást, mintegy jelzésként annak, hogy érdeklődése néprajzi, nyelvészeti irányba is kiterjedt, messze túlmutatva a nyelvtanórák szemléltetésére felhasznált példatár katedrán történő hasznosításán, értékesítésén. A spontán – diákjai bevonásán túlmenő – gyűjtés szép példája a község és közösség szolgálatán túlmutató igyekezetnek. Számára Túrterebes nem csupán kenyérkereső hely lett, azonosulni kívánt mindazzal az értékkel, amely a helységhez fűződik. Az őt megszakítatlanul oda kötő tanári pályafutása alatt végig járta azt az utat, amelyet Németh László szavai szemléltetnek a legtömörebben: „a megismerés: megértés; a megértés: szeretet”. Megismerte azt a helyet, helységet és lakóit, ahova sorsa vezette. Minél jobban ismerte, annál inkább értette azt az élet- és gondolkodásmódot, amelyet e sokszínű – magyar, sváb, ruszin, román nemzetiségű, római katolikus, református, görög-katolikus vallású – környezet formált, csiszolt az évszázadok során. A megismerés pedig szeretetté nemesült, ami legfőképp abban valósult meg, hogy maga és családja is gyökeret vert, túrterebesivé vált, aktív tagja, cselekvő alakítója lett a helyi társadalmi, kulturális, közéleti tevékenységnek. Értelmiségiként, hivatásából fakadóan mind jobban szélesbített az érdeklődési kör, mesze túl az iskola falain.

Tudományos érdeklődésének és munkásságának alakulásában a fentebb említett személyiségek, példaképek mellett a kötetben ismételt hivatkozási alapként említett Szabó T. Attila, Lőrincze Lajos és még sok más, a bibliográfiai mutatóban felsorolt jeles tudományos munkák szerzői jelentették azokat a virtuális útmutatókat, amelyek törekvését, tollát a kitűzött cél megvalósítása, elérése felé vezették. Ez irányú munkásságának gyümölcse a legutóbbi – folytatást ígérő – Bura László ajánló soraival ellátott kötet, melynek lapjain egy község múltja és jelene tárul fel előttünk, földrajzi neveinek tükrében. Hogy mennyire sürgető feladat volt e helynevek összegyűjtése, jelentéstartalmuk feltárása, elegendő utalnunk az adatközlők magas életkorára, kiknek zöme 65 fölöttiek sorába tartozik, azok közé, kiknek emlékezetében még fölsejlenek, behatárolhatók, azonosíthatók a szövetkezetesítéssel egybeszántott barázdák, az eltűntetett mezsgyék szegélyezte határ-, hely- és dűlőnevek. Sokat segítettek a kutatásban a helyi mezőgazdasági szakemberek, a telekkönyvi adatok, helyrajzi térképek adatai is.

A kötet tagolása a tudományos elvárásokat, előírásokat követi. A *Bevezető* a kutatás előtörténetét, szakmai megalapozását tárja elénk. A *Túrterebes a történelmi események sodrában* című fejezetből az évszázadokra visszanyúló történelmi háttérrel bontakozik ki, benne a község történetében oly fontos szerepet játszó Perényi család szerepének leírása, a helység újkori történelme, a múlt századvegi rendszerváltással bezárólag.

Kiss Kálmán tanár – amint fentebb jeleztük – elsőként a nyelvtanórák példanyaga változatossá, érzékelhetőbbé, „otthonosabbá” tétele végett nyúlt a helynévanyaghoz, a hozzájuk kötődő jelentéstartalmak megfajlását pedig a helytörténeti ismeretek gazdagítását szolgálta, ébresztette fel diákjaiban az azok iránti érdeklődést. Távolról sem csak egyszerű pedagógiai fogásként. Törekvésében a múlt századi klasszikus magyar író, Szabó Dezső gondolatait követte: „...a nyelv a legegyetemesebb szolidaritás azokkal, akik már rég szétomlott temetőben porladnak, és azokkal is, akik még eljövendő századok barázdáit fogják húzni.” Különösen időszerűvé tette ezt a negyed századdal ezelőtti történelmi-társadalmi fordulat, amely ezeket a föld feletti magántulajdon visszaállításával a hely- és dűlőneveknek visszaadta igaz, a valóságot tükröző értelmüket, az azonosítást segítő szerepüket. A *Reflexió az anyanyelvi oktatásról és földrajzi nevekről* című fejezet arra is fényt vet, hogy a nyelvtani szemléltetés túl miként lehet helytörténeti ismereteket is közölni, rögzíteni a tanulók fejében. A házi feladatként megszólaltatott idős szülők, nagyszülők emlékezései hidat jelentettek a Szabó Dezső által is említett nemzedékek között, évszázados nyelvi értékek éledtek újra.

Innen már egy lépés a tulajdonképeni tudományos munka: legelőbb is a *Földrajzi nevek állományának számbavétele*, külön a belterület, külön a külső, a határban levők megnevezése. A névanyag állományának nagyságát szemlélteti, hogy Túrterebesben a belterületen 157, a külterületen 437 név került feljegyzésre, míg a közigazgatásilag oda tartozó Túrterebes-Szólóhegy helység bel- és külterületén 131 nevet azonosítottak. Hatalmas munka, türelmet, kitartást, elmélyülést igénylő igyekezet gyümölcse.

A következő fejezetek – *A földrajzi nevek élettana; A nevek élete, a község névhasználata; A földrajzi nevek kihalása; A földrajzi nevek hangrendszerre; A földrajzi neveket alkotó szókinccs; A földrajzi nevek tanulságai* – a kutatás, a gyűjtés és feldolgozás elméleti

megalapozását tartalmazzák, beleágyazva azt a magyar nyelvtudomány követelményrendszerébe, a tudományos munka szabályai szerint.

A kötet legizgalmasabb, az olvasók – különösképpen a helybeliek – számára legtanulságosabb része az *Adattár*, amely a fentebb számszerűsített több mint hétszáz név etimológiájának, jelentésének a magyarázatát kínálja, tárja az olvasó elé, segít a névhez kötődő építmény, határrész megismerésében, azonosításában. Mily sok irányban kellett kutatnia ahhoz, hogy elhelyezze azokat a történelmi múlt, a társadalmi változások, betelepülések, gazdasági szokások, hagyományok koordináta-rendszerén!

A kötetnek a tudományosan megalapozott, szerkezetileg áttekinthető felépítés, a precíz, tömör, a lényegre koncentráló stílus ad igazi értéket. A *Melléklet* színes fotói mintegy emberközelivé teszi, a térképek topográfiailag beazonosítják számunkra Túrterebes arculatát.

Kiss Kálmán munkásságát a szakma és a társadalom is elismerte. Az *Egri község monográfiája* című munkáját a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság 2006-ban Fényes Elek-díjjal jutalmazta. A Romániai Magyar Pedagógus Szövetség eredményes pedagógiai tevékenységéért 2011-ben Ezüst Gyopár-díjban részesítette; 2013-ban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Anyanyelv Ápolók Szövetsége közösen meghirdetett pályázatán a *Túrterebes földrajzi neveinek története* című dolgozatát III. díjjal ismerte el. A Romániai Magyar Pedagógus Szövetség 2014. október 11-én, tudományos munkássága elismeréseként Apáczai Díjjal jutalmazta. Beszédes tanúbizonysága ez annak, hogy a vidéki iskola katedrája sem jelent elszigeteltséget, a tudományos, szellemi érdeklődésnek nincsenek fizikai határai. Túrterebes mindig befogadta, megbecsülte azt a törekvő, cselekedni akaró pedagógust, aki a faluért dolgozott, különösen tisztelti azt, aki a katedrán túl is letett valamit az asztalra, munkásságával öregbítette a helység hírnevét, növelte lakói kötődését mindazokhoz az értékekhez, amelyeket a századok során önmagából kitermelt, azt az ismeretanyagot, amelyet felhalmozott. Ez a kötet méltó válasz erre a megbecsülésre.

Kiss Kálmán: *Túrterebes földrajzi neveinek története, Partiumi Füzetek 77. Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság, Varadinum Script Kiadó, Nagyvárad, 2014, 200. old.*

Mihály János |

„Nem a ház tart meg magában, hanem Isten őriz abban...”

Egy élő tájház a Kis-Homoród mentéről

Hargita megye egyik legszínesebb kistája a Kis Homoród-mente. Az itt fekvő, népviseletéről híres Lövete község tájháza tizenkét éve, 2002-ben nyitotta meg kapuit. A tájházat a Lövetei Polgármesteri Hivatal hozta létre a Felső-Homoród-mente Kistérségi Egyesület és a Hargita Megyei Kulturális Központ támogatásával, és sok-sok lövétei ember összefogásának köszönhetően. 2003 decemberében elkészült a leltára is. András József gondnokkal együtt ebből az alkalomból összesen 118 darab tárgyat vettünk leltárba, nagy részük az 1960–70-es években létrehozott iskolai néprajzi gyűjteményéből, valamint néhai Tornay Gergely lövétei plébános magángyűjteményéből származik. Ma

a leltári tárgyak között számos olyant találunk, amelyeket a létrehozás utáni időben adományoztak a helybeliek a tájháznak.

A tájház az 1965-ben a község egykori piacterére felépített szövetkezeti üzlet-ház melletti, nemrég macskakővel kirakott kis utcában húzódik meg a községi könyvtár szomszédságában. A 2011-ben kívül szakszerűen felújított egykori lakóház (az adatközlők szerint az 1894. évi tűzvész után épült 1896-ban) előtt egy 1927-ben készült galambbúgos kötött nagykapu áll, amelyet Ladó Gábor helyi fafaragó újított fel még 2002-ben.

A kapu mögötti telken álló, alapincézett, cseréppel fedett kőházon érződik a közeli száz szász vidék építészetének hatása (a méretes kőtornác vagy eresz, amely egy kisebb előteret és a lépcsőket foglalja magába, a homlokzat oromzatos kialakítása stb.). A ház vakolatdíszes udvari homlokzatán a következő felirat olvasható: „NEM A HÁZ TART MEG MAGÁBAN HANEM ISTEN ŐRIZ ABBAN: EMBER TEHÁT IMÁDKOZZÁL, HOGY ISTEN LEGYEN HÁZADNÁL”. Az előbb említett kőtornácból külön ajtókon keresztül két szoba közelíthető meg.

Az első az ún. tisztaszoba, amely helyben készített festett bútorzattal és szőttteménnyel (szedettessel) van berendezve. Itt jegyzem meg, hogy a Homoródok mentén, Lövétén és környékén egészen a századfordulóig hírneves festettbútor-készítők éltek. A tisztaszoba legszebb díszé a fenyőfából készült vetett ágy, amely elsődlegesen a menyasszonyi kelengye-ágynemű elhelyezésére, köszmele tételére szolgált. Évszázadokon át ilyen perefernummal (hozománnyal) ment férjhez a lövétei leány. A vetett ágy barna alapozású ágyvége vagy böte feliratos. Az egykori tulajdonosok,

A lövétei tájház homlokzata

A szövés-fonás titkait tanulják a gyermekek a tájházban

a házasulandó boldog pár neve és esküvője, azaz nászéjszakájuk dátuma olvasható: „ÁLDÁS ÉS BÉKE EZ ÉLETBEN. GÁBOS MIHÁLY ÉS NEJE MIHÁLY JULIÁNA 1930. 6. Ho. 3-án”. A tájház még jó néhány, évszámmal ellátott, öreg kelengyétároló és ülőbútorral (menyasszonyi ládák, becsapolt lábú, deszkatámlás székek, falba mélyesztett tékák) büszkélkedik. Ezek közül a legszebb talán az a fenyőfából készült, festett (sötétzöld alapú három kazetta, melyben különféle virágcsokrok vannak), kovácsoltvas zárral ellátott menyasszonyi láda, amelynek fedelén, belül, fehér alapon, levélminták között a következő évszám olvasható: 1851. Az évszám fölé egy utólag sérült, virágokkal díszített kis papírcédula van beragasztva. Rajta ilyen írás: „SZERETETT KEDVESEM MÁRTON KATALIN. Miután szíved dobogott, úgy az enyém is...” (tovább olvashatatlan). A festett bútorok közül a legrégebb darab néhai Tornay Gergely lövétei plébános gyűjteményéből került a tájházba. Ez is egy menyasszonyi láda, festett, virágzóással díszített. Ugyancsak fenyőfából készült kovácsoltvas zárral. A házasságkötés időpontját jelzi a láda fedelének belsejében feltűnően elhelyezett évszám: 1840. A kelengyét befogadó nagy láda jobb felső sarkában egy kis rekesz, „ládika” van apróságok, ékszerek vagy családi iratok, pénz tartására.

A tisztaszobában kapott helyet a sajátos, sok régies ruhadarabot őrző lövétei népviseletet bemutató archív fotókiállítás (a székelyudvarhelyi id. Kováts István fényképész egykori képeiből) is, Egyed József vállalkozó támogatásának köszönhetően.

A hátsó szoba falán szintén egy állandó képművész látható Ádám Gyula fotóművész Lövéte népi építészetét bemutató képeiből. Itt egy régi típusú, hosszú osztovata (szövészék) is áll, amelyen a tájház oktatója, Fazakas Ágnes népi mester a szövés és fonás csínját-bínját mutatja be napi rendszerességgel a köri tevékenységre járó diákoknak, illetve a tájházba látogatóknak. A diákok elsősorban a rongyszőnyeg szövését tanulják meg, de később majd az ún. többnyüstös technikával készülő szedetttes mintákkal is megismerkednek. Ebben a „műhelyben” évente 20–30 diáklány tanul kézimunkázni (gyöngyöt fűzni, terítőket, zsebkendőket, kötényeket hímezni, női ingeket varrni stb.) a második osztálytól a hetedik osztályig.

Ezen kívül a 2009 novemberében alakult lövétei Asszonykórus is ide jár próbálni. Feladatuknak nem csupán

a népdalok tanulását és éneklését tekintik, hanem a sajátos lövétei népviselet gyöngyszemeinek bemutatását is. Az asszonykórus tagjai a nagyobb ünnepek, rendezvények alkalmával szívesen vállalják az elhíresült vendégmarasztaló lövétei „kókós” lepény megsütését „szükség szerint”, a tájház háta mögötti búbos kemencében. Ugyanis ez idő alatt a tájház számos rendezvénynek adott otthont. Hogy csak néhányat említsünk: zajlott itt helytörténeti vetélkedő, mestersegek bemutatója, adventi koszorúkészítés, főzőverseny stb. A falutalálkozók, falunapok alkalmával is mindig tele volt és van az udvar, például 2006 augusztusában, a III. Falutalálkozó keretében a Kákvirág Táncsoport által felújított régi lövétei lakodalmas alkalmával a leányos ház szerepét töltötte be. 2010-ben majálist tartottak a fogatékkal élő, hátrányos helyzetű fiatalok számára itt az Őrangyal program keretében. A 2011. évi Kulturális Örökség Napján a Kis-Homoród mentén szervezett tanulmányút egyik helyszíne volt, s októberben az Udvarhelyszéki Népművészek Egyesülete itt tartotta szakmai konferenciáját. 2012-ben, amikor a tájház fennállásának tizedik évfordulóját ünnepelte, udvarán misét celebrált László István helyi plébános, és a falunapok kulturális műsorokkal tűzdelt hivatalos megnyitója is itt zajlott. Legutóbb, 2014. szeptember 21-én, a *Homoród-mente népviseletben* című nagyszerű rendezvénynek adott otthont, amelyen közel húsz Homoród-menti település képviseltette magát.

Lövétei tisztaszoba. A szerző felvételei

A lövétei tájházat, amely hétfőtől péntekig 9 és 11, illetve 16 és 18 óra között tart nyitva, az elmúlt tizenkét év alatt nagyon sokan felkeresték, megismerték, évente 200–250 a látogatók száma. Elsősorban szűkebb hazánkból, Székelyföldről érkeznek vendégek, de nagyszámú magyarországi látogató is megfordult benne, elsősorban a Lövéte testvértelepüléseiről, Budakalászról, Domaszékről és Maglódról. Látogatásuk során megismerkedhetnek az egyes néprajzi eszközökkel és egykori használatukkal, valamint a szőttesek készítésének folyamatával.

A lövétei tájház napjainkra igazi élő tájházzá vált, mert a benne látható kiállítások mellett az elmúlt évek során körüllötte sokféle foglalkozás zajlott és zajlik, s udvarát manapság délutánonként nemcsak a derűsen munkálkodó gyermekek, hanem a próbákra és más alkalmi összejövetelekre ide járó Asszonykórus hangja is betölti.

Kós András: Árva Bethlen Kata (tölgy, részlet)